

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра обліку і оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Методика обліку та аналіз доходів і витрат суб'єкта господарювання»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Облік і оподаткування
другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 071 Облік і оподаткування
групи 1
Дрипан В. В.
Керівник: Мокієнко Т. В.
Рецензент: Башкатова О. О.

Полтава 2025 року

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра обліку і оподаткування

Освітньо-професійна програма Облік і оподаткування
Спеціальність 071 Облік і оподаткування
Рівень вищої освіти другий (магістерський)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

Наталія
КАНЦЕДАЛ
14 листопада 2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ
Дрипана Владислава Володимировича

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Методика обліку та аналіз доходів і витрат суб'єкта господарювання»

керівник роботи: кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування Мокієнко Тетяна Володимирівна

Затверджено засіданням кафедри протокол № 5 від 07 жовтня 2024 р.

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи 11 грудня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи:

фінансова звітність, первинні документи та облікові реєстри підприємства за 2022 – 2024 рр.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

Розділ 1. Теоретико-методичні основи обліку доходів та витрат діяльності.

Розділ 2. Облік доходів та витрат діяльності суб'єкта господарювання.

Розділ 3. Аналіз доходів та витрат діяльності суб'єкта господарювання.

5. Перелік графічного матеріалу: схеми, рисунки, графіки, діаграми за темою та об'єктом дослідження.

6. Дата видачі завдання: 14 листопада 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір і затвердження теми роботи.	03.10.2024 р. – 29.10.2024 р.	
2	Затвердження завдання на кваліфікаційну роботу, узгодження плану	30.10.2024 р. – 14.11.2024 р.	
3	Опрацювання літературних джерел	15.11.2024 р. – 10.11.2025 р.	
4	Збір, вивчення і обробка інформації, необхідної для виконання роботи	15.11.2024 р. – 10.11.2025 р.	
5	Виконання теоретичного розділу роботи	15.11.2024 р. – 03.02.2025 р.	
6	Виконання аналітичних розділів роботи	04.02.2025 р. – 10.11.2025 р.	
7	Оформлення тексту роботи	11.11.2025 р. – 21.11.2025 р.	
8	Попередній захист роботи на кафедрі	24.11.2025 р. – 26.11.2025 р.	
9	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень і пропозицій	27.11.2025 р. – 03.12.2025 р.	
10	Нормо-контроль	04.12.2025 р. – 10.12.2025 р.	
11	Захист кваліфікаційної роботи	22.12.2025 р. - 24.12.2025 р.	

Здобувач вищої освіти

(підпис)

Владислав ДРИПАН

Керівник роботи

(підпис)

Тетяна МОКІЄНКО

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ ДІЯЛЬНОСТІ	8
1.1. Економічна сутність доходів та витрат діяльності	8
1.2. Стан досліджуваності проблеми та наукові напрями її вирішення	19
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ	23
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства та його облікова політика	23
2.2. Облік доходів та витрат діяльності й відображення в звітності	31
2.3. Податкові аспекти обліку доходів і витрат діяльності	37
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ	41
3.1. Фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання	41
3.2. Аналіз доходів та витрат суб'єкта господарювання	47
3.3. Аналіз фінансових результатів та шляхи підвищення ефективності функціонування суб'єкта господарювання	57
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	76

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність обліку та аналізу доходів і витрат суб'єкта господарювання обумовлюється необхідністю отримання достовірної та своєчасної інформації для оцінки фінансового стану підприємства, прийняття управлінських рішень, стратегічного планування та підвищення ефективності використання ресурсів. Облік доходів і витрат виступає ключовою складовою фінансового управління, оскільки він формує інформаційну базу для визначення фінансових результатів, прибутковості та рентабельності діяльності. Раціональна організація цих процесів сприяє зменшенню виробничих витрат, оптимізації операційної діяльності та зміцненню економічної стійкості підприємства.

Тематика обліку та аналізу доходів і витрат підприємств є предметом активного дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців. Значну увагу цьому питанню приділяли такі дослідники як М. Т. Білуха, О. С. Бородкін, Ф. Ф. Бутинець, П. І. Гайдуцький, М. Я. Дем'яненко, В. П. Завгородній, Г. Г. Кірейцев, В. Г. Линник, Л. В. Нападовська, М. Ф. Огійчук та інші. У їхніх працях розкривається сутність доходів і витрат, подається класифікація цих показників, аналізуються організаційно-технологічні особливості обліку та методики проведення аналітичних процедур. Крім того, автори пропонують удосконалені методичні підходи до побудови системи обліку доходів і витрат, що забезпечують формування достовірної інформації для управлінських рішень та ефективного планування діяльності підприємства.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку доходів і витрат діяльності сільськогосподарських підприємств, що спеціалізуються на рослинництві, з метою підвищення ефективності їх фінансово-господарської діяльності.

Для досягнення зазначеної мети були визначені такі основні завдання:

- проаналізувати сучасні теоретичні підходи та практику обліку

доходів і витрат о діяльності в агропідприємствах;

- визначити специфіку формування доходів і витрат у сільськогосподарських підприємствах;
- дослідити нормативно-правове регулювання обліку доходів і витрат операційної діяльності;
- вивчити практику обліку доходів і витрат діяльності на прикладі сільськогосподарського підприємства;
- дослідити відображення доходів і витрат у звітності підприємства;
- розробити рекомендації щодо удосконалення облікової політики підприємства у сфері доходів і витрат;
- запропонувати шляхи оптимізації системи обліку на підприємстві;
- здійснити оцінку фінансово-економічного стану підприємства на основі аналізу доходів і витрат операційної діяльності;
- визначити заходи щодо підвищення ефективності використання ресурсів та оптимізації фінансових результатів діяльності.

Об’єкт і предмет дослідження. Об’єктом дослідження є теоретико-методичні засади обліку та аналізу доходів і витрат діяльності суб’єктів господарювання. Предметом дослідження є організація формування, відображення в обліку та аналіз доходів і витрат на прикладі сільськогосподарського підприємства.

Для аналізу доходів та витрат застосовуються загальнонаукові методи: абстрагування, аналіз, синтез, історичний метод, спостереження, порівняння, системний підхід та статистичні методи. Вони забезпечують комплексну оцінку доходів і витрат, їх структури, контролю та оптимізації, наукове обґрунтування управлінських рішень і підвищення ефективності операційної діяльності.

Наукова новизна проведеного в кваліфікаційній роботі дослідження полягає в:

- обґрунтовано доцільність впровадження облік витрат у розрізі окремих культур (озима пшениця, кукурудза, соняшник, ріпак) та полів. Деталізувати витрати за технологічними операціями (оранка, внесення добрив, обробка ґрунту, збір урожаю), що дозволить визначати реальну собівартість продукції та підвищить точність управлінських рішень;

- визначено доцільність включати до обліку витрати на відновлення родючості ґрунтів, застосування біопрепаратів, ресурсоощадні технології (крапельне зрошення, мінімальний обробіток ґрунту). Це дозволить отримати реалістичну собівартість продукції та оцінити економічну ефективність сталих технологій;

- доведено необхідність створення аналітичних рахунків для обліку соціальних інвестицій, витрат на охорону праці та заходи з охорони навколишнього середовища. Забезпечить прозорість і відповідність сучасним стандартам корпоративної соціальної відповідальності.

Публікації. За матеріалами дослідження підготовлено дві наукові праці загальним обсягом 0,16 друкованих аркушів.

Основою дослідження є монографії, статті та доповіді вітчизняних науковців, офіційні нормативні документи, фінансова та статистична звітність підприємства за 2022 – 2024 рр., а також професійні довідники та електронні ресурси.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Економічна сутність доходів та витрат діяльності

Сутність доходів діяльності розкривається через їхню економічну природу, функціональне призначення та роль у формуванні фінансових результатів підприємства. Доходи відображають збільшення економічних вигод упродовж звітного періоду, що виникають у формі надходження активів або зменшення зобов'язань, і приводять до зростання власного капіталу, за винятком внесків власників. Вони є ключовим елементом оцінювання ефективності діяльності суб'єкта господарювання, оскільки демонструють його здатність генерувати фінансові ресурси в процесі реалізації продукції, виконання робіт чи надання послуг.

Економічна сутність доходів полягає в тому, що вони відображають результативність використання виробничих ресурсів, рівень конкурентоспроможності продукції, участь підприємства у ринкових процесах та адекватність його менеджменту. Доходи формуються не лише внаслідок основної діяльності, але й у процесі операційної, інвестиційної та фінансової активності, що відображає багатовимірний характер господарської діяльності.

У національній практиці (відповідно до НП(С)БО України) доходи розглядаються як збільшення активів або зменшення зобов'язань, що зумовлює зростання власного капіталу підприємства (крім внесків власників). Таке визначення акцентує увагу на обліковому відображенні господарських процесів, надаючи значення принципу нарахування, документальному підтвердженню та відповідності доходів певному звітному періоду [44].

Українські стандарти встановлюють деталізовану класифікацію

доходів за видами діяльності - основною, іншою операційною, фінансовою, інвестиційною та надзвичайною (остання поступово втрачає практичне застосування відповідно до міжнародних тенденцій).

У міжнародній практиці, зокрема відповідно до МСФЗ (IFRS), сутність доходів трактується ширше та ґрунтується на концепції «економічних вигод». МСФЗ визначають доходи як збільшення активів або зменшення зобов'язань, що приводить до приросту власного капіталу, при цьому особлива увага приділяється контролюваності ресурсів, економічній сутності операцій та можливості достовірної оцінки. Застосування МСФЗ орієнтоване на забезпечення максимально прозорості та порівнянної звітності, тому ключовими стають не лише факт отримання доходів, а й умови їх виникнення, ідентифікація зобов'язань перед покупцем, момент переходу контролю над продукцією чи послугами.

Міжнародні стандарти також висувають вимогу розкривати інформацію щодо структури доходів, політики визнання та ступеня невизначеності, що поглиблює аналітичні можливості користувачів фінансової звітності. Це суттєво впливає на управлінські рішення, формування внутрішньої політики ціноутворення, оцінювання ризиків і прогнозування майбутніх результатів [42].

Отже, у національній та міжнародній практиці доходи розглядаються як економічна категорія, що відображає приріст вартості підприємства, однак МСФЗ роблять акцент на концептуальній економічній сутності та принципах контролюваності й оцінності, тоді як національні стандарти наголошують на регламентованих процедурах визнання, класифікації та документального підтвердження. Це забезпечує можливість комплексного підходу до аналізу доходів та їх впливу на фінансову результативність суб'єкта господарювання.

У контексті бухгалтерського обліку доходи визначаються за принципом нарахування та відповідають критеріям визнання: наявності імовірності отримання економічних вигод і можливість достовірної оцінки їх величини. Вони становлять основу для визначення фінансових результатів,

оцінювання рентабельності, аналізу ринкової позиції та планування майбутньої діяльності підприємства. Аналіз підходів науковців і положень нормативних актів щодо сутності доходів підприємства свідчить про багатогранність цієї економічної категорії. В табл. 1.1 узагальнено погляди науковців щодо сутності доходів в науковій літературі [24].

Таблиця 1.1

Узагальнення підходів науковців до визначення сутності доходів підприємства

Автор	Сутність доходів за інтерпретацією дослідника
А. Сміт	Доходи розглядаються як результат продуктивної діяльності та форма прояву створеної доданої вартості, що забезпечує відтворення економічних ресурсів.
Д. Рікардо	Доходи є частиною вартості, створеної працею, яка розподіляється між суб'єктами економічних відносин; акцент робиться на їх зв'язку з природними та ринковими факторами.
К. Маркс	Доходи тлумачаться як перерозподілена частина додаткової вартості, що створюється в процесі виробництва; ключовим є походження доходів з експлуатації робочої сили.
Дж. М. Кейнс	Доходи розглядаються як функція сукупного попиту та чинник економічного зростання; їхній рівень визначає платоспроможність економічних суб'єктів і загальну економічну активність.
А. Маршалл	Доходи – це повернення від використання факторів виробництва, які забезпечують рівновагу ринку та стимулюють раціональний розподіл ресурсів.
М. Кузнець	Доходи ототожнюються з результатами економічної діяльності на макрорівні; наголошується на ролі доходів у формуванні національного продукту.
Й. Шумпетер	Доходи підприємця визначаються як різниця між отриманими результатами та витратами інноваційної діяльності; підкреслюється динамічний характер доходотворення.
С. Ф. Голов	Доходи в бухгалтерському обліку трактуються як зростання економічних вигод, що має бути документально підтверджене та відображене у звітності згідно з принципом нарахування.
Ф. Ф. Бутинец	Доходи – це збільшення активів або зменшення зобов'язань підприємства, що приводить до зростання власного капіталу; акцент робиться на їх значенні у фінансовому результаті.
Л. В. Нападовська	Доходи розглядаються як елемент системи управлінського обліку, що забезпечує інформаційну базу для аналізу рентабельності та прийняття управлінських рішень.

Узагальнюючи погляди науковців, подані в таблиці, можна зазначити, що сутність доходів трактують як економічну категорію, пов'язану зі зростанням вартості, створеної в процесі діяльності.

Незважаючи на розбіжності в теоретичних підходах - від класичних уявлень про додану вартість до сучасних бухгалтерських концепцій економічних вигод - усі дослідники підкреслюють ключову роль доходів у відтворенні ресурсів, формуванні фінансових результатів і забезпеченні розвитку підприємства. Такий багатогранний підхід відображає еволюцію уявлень про доходи та їх центральне значення в економічній і обліковій науці.

Класифікація доходів у науковій літературі відображає різноманітність підходів до їх групування за економічною природою, джерелами формування та функціональним призначенням (табл. 1.2) [65].

Таблиця 1.2

Класифікація доходів у науковій літературі

Критерій класифікації	Підхід / автори	Групи доходів
Джерело формування доходів	За видами діяльності (НП(С)БО, більшість українських авторів)	- доходи від основної діяльності (виробництво та реалізація продукції, робіт, послуг) - інша операційна діяльність (реалізація вторинних продуктів, надходження від оренди, ліцензій тощо) - фінансова діяльність (відсотки, дивіденди, курсові різниці) - інвестиційна діяльність (продаж активів, доходи від капіталовкладень)
Походження та форма доходу	За економічною природою (класичні економісти: А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс)	- прибуток як результат підприємницької діяльності; - рента та роялті ; - зарплата та доходи від праці; - додаткова вартість / доходи від капіталу
Період формування доходів	За часовим аспектом виникнення (управлінські та фінансові дослідження)	- поточні (операційні) доходи; - періодичні або сезонні доходи; - неперіодичні або одноразові доходи.
Характер виникнення та надійності отримання	За стабільністю та прогнозованістю (управлінський облік, фінансовий аналіз)	- регулярні (стійкі, прогнозовані); - нерегулярні (нестабільні, випадкові).

Отже, у науковій літературі класифікація доходів є багаторівневою: вона враховує джерела їх формування, економічну природу; регулярність та функціональне призначення, що забезпечує аналітичну основу для обліку;

планування та управління фінансовими результатами підприємства.

Класифікація доходів діяльності з позиції обліково-контрольного забезпечення орієнтується на забезпечення достовірного обліку, контролю і аналізу фінансових результатів підприємства. Основна увага приділяється таким аспектам: джерелам надходження доходів, їх економічній природі та можливості документального підтвердження.

Рис. 1.1. Класифікація доходів діяльності з позиції обліково-контрольного забезпечення

Будь-яка діяльність суб'єкта господарювання пов'язана з використанням матеріальних, трудових, фінансових та інших видів ресурсів, що мають економічну цінність та відображаються у ринковій вартості. Саме тому витрати є об'єктивною та невід'ємною складовою господарської діяльності будь-якого підприємства, незалежно від його організаційно-правової форми чи галузевої належності. Раціональне управління витратами передбачає їх систематичний облік, глибокий аналіз і постійний контроль не лише у загальному вимірі, а й у розрізі окремих видів, напрямів використання, цілей формування та періодів здійснення.

В економічній теорії категорія «витрати» трактується по-різному. Узагальнено їх визначають як використання певних ресурсів (праці, сировини, матеріалів, основних засобів, фінансових ресурсів) у процесі виробництва, розподілу та обігу продукції чи товарів, виражене у грошовій формі. Таким чином, витрати відображають процес трансформації ресурсів у готову продукцію або послуги.

Згідно з Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (НП(С)БО 1), витрати - це зменшення економічних вигід у результаті вибуття активів або збільшення зобов'язань, що зумовлює зменшення власного капіталу підприємства (крім випадків, коли таке зменшення викликане його вилученням або розподілом власниками) [43].

У науковій літературі представлено різні підходи до розуміння сутності витрат. Одні автори розглядають їх як економічну категорію, що характеризує процес виробництва та споживання ресурсів. Інші акцентують увагу на фінансовому аспекті витрат, розглядаючи їх як грошовий вираз використаних ресурсів.

Існують також галузеві підходи, де витрати інтерпретуються через специфіку діяльності окремих сфер економіки (сільського господарства, промисловості, торгівлі тощо).

Різноманітність теоретичних підходів до визначення сутності витрат систематизована у табл. 1.3 [38].

Таблиця 1.3

Узагальнення підходів науковців до визначення сутності витрата підприємства

Автор / наукова школа	Сутність витрат за інтерпретацією дослідника
А. Сміт	Витрати розглядаються як використання ресурсів у процесі виробництва, необхідне для створення продукції та забезпечення економічного відтворення.
Д. Рікардо	Витрати тлумачаться як частина вартості, що відображає оплату факторів виробництва, зокрема праці та капіталу, які забезпечують формування доходів.
К. Маркс	Витрати - це вираження вартості засобів виробництва та робочої сили, що споживаються у процесі виробництва додаткової вартості.
Дж. М. Кейнс	Витрати розглядаються як фактор, що впливає на рівень сукупного попиту та економічної активності, включаючи інвестиції та споживчі видатки.
А. Маршалл	Витрати - це економічні ресурси, необхідні для забезпечення виробництва, які впливають на ціни та розподіл доходів на ринку.
М. Кузнець	Витрати на макрорівні тлумачаться як елемент економічної активності, що визначає рівень продуктивності та національного доходу.
Й. Шумпетер	Витрати підприємця пов'язані з інноваційною діяльністю і включають ресурси, використані для створення конкурентних переваг та доходів.
С. Ф. Голов	Витрати в бухгалтерському обліку - це фактичне або умовне використання ресурсів підприємства, що відображається у фінансовій звітності.
Ф. Ф. Бутинец	Витрати - це економічні вигоди, що поглинаються у процесі виробничої діяльності для отримання доходів; акцент робиться на відповідності витрат та доходів за принципом нарахування.
Л. В. Нападовська	Витрати розглядаються як ключовий елемент управлінського обліку, що забезпечує аналіз ефективності використання ресурсів та контроль за фінансовими результатами.
Міжнародні стандарти обліку (IASB / МСФЗ)	Витрати визначаються як зменшення економічних вигод у звітному періоді у вигляді відтоку ресурсів або зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу (не враховуючи розподіл власникам).

Узагальнюючи погляди науковців, подані в таблиці, можна зробити висновок, що витрати розглядаються як економічна категорія, що відображає споживання ресурсів підприємства у процесі виробництва та здійснення господарської діяльності. Незалежно від підходу - від класичних економістів, які акцентують увагу на вартості праці та факторів виробництва, до сучасних бухгалтерських концепцій, що підкреслюють документальне підтвердження

та відповідність принципу нарахування - усі автори відзначають ключову роль витрат у формуванні фінансових результатів, оцінюванні ефективності використання ресурсів та забезпеченні управлінського контролю. Таким чином, витрати виступають фундаментальною категорією для аналізу, планування та управління діяльністю підприємства.

Важливим аспектом у розкритті сутності витрат є їх визнання у бухгалтерському обліку. Витрати звітного періоду визнаються лише за наявності двох умов: по-перше, вони мають призводити до зменшення активів або збільшення зобов'язань підприємства; по-друге, вони повинні бути достовірно вимірними у грошовій оцінці.

Унаслідок цього зменшується власний капітал підприємства, за винятком ситуацій, коли зменшення капіталу відбувається через його вилучення чи розподіл між власниками. Визнання витрат базується на принципі відповідності доходів і витрат. Це означає, що витрати повинні відображатися в обліку та фінансовій звітності одночасно з доходами, з формуванням яких вони безпосередньо пов'язані.

Якщо ж прямий зв'язок між конкретними витратами і доходами певного звітного періоду встановити неможливо, вони визнаються у тому періоді, коли фактично відбулися. Окреме місце у цьому процесі посідає облік активів, які здатні приносити економічні вигоди протягом декількох звітних періодів. У таких випадках витрати визнаються шляхом рівномірного розподілу вартості активу між періодами його використання, наприклад, через нарахування амортизації.

Особливу увагу в економічній науці та практиці приділяють класифікації витрат (рис. 1.2), адже саме вона дозволяє впорядкувати їх за різними критеріями та забезпечує більш глибоке розуміння їхньої економічної природи. Класифікація витрат - це процес їх групування за певними ознаками з метою виявлення закономірностей їх формування, використання та впливу на результати діяльності підприємства. Завдяки цьому можна обґрунтовано оцінювати ефективність використання ресурсів,

формувати оптимальну структуру витрат, здійснювати контроль та ухвалювати управлінські рішення.

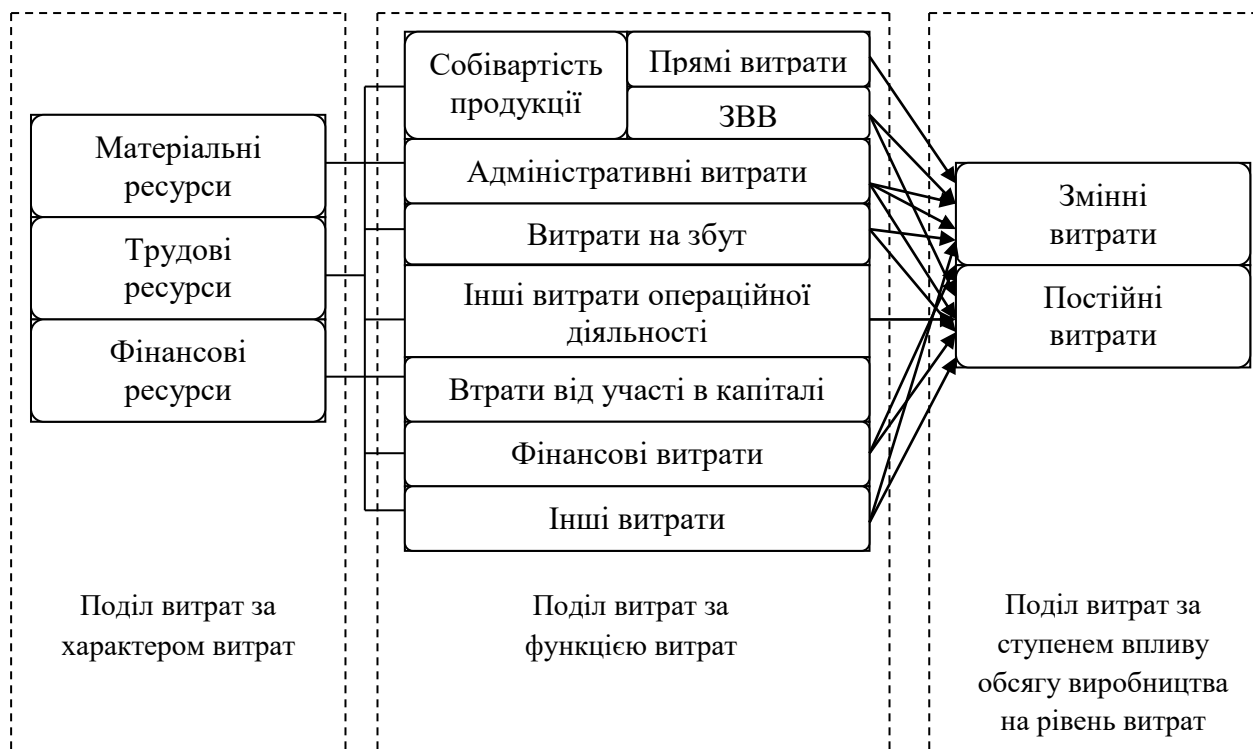

Рис. 1.2. Групування витрат за різними ознаками [26]

У науковій та практичній площині виділяють три основні напрями класифікації витрат:

1) для оцінки запасів та визначення фінансових результатів. У цьому випадку витрати поділяють на вичерпані та невичерпані, пов'язані з виробництвом продукції та діяльністю певного періоду. Крім того, вони класифікуються як прямі та непрямі, виробничі та невиробничі, основні та накладні. Такий підхід забезпечує правильне формування собівартості продукції та об'єктивну оцінку фінансових результатів;

2) для прийняття управлінських рішень. Класифікація витрат виступає інструментом стратегічного та оперативного управління, адже дає можливість керівництву аналізувати ефективність витрат, порівнювати альтернативні варіанти використання ресурсів та обирати найбільш доцільні напрями розвитку підприємства.

3) для контролю та регулювання. Даний напрям передбачає створення системи моніторингу витрат, яка дозволяє своєчасно виявляти відхилення від планових показників, регулювати структуру витрат та оптимізувати бізнес-процеси з метою підвищення ефективності господарської діяльності.

Таким чином, витрати є багатогранною економічною категорією, яка одночасно має теоретичне, фінансове та практичне значення. Їх правильне розуміння, облік і класифікація створюють основу для ефективного управління підприємством, підвищення його конкурентоспроможності та забезпечення стабільного економічного розвитку.

Такий підхід до класифікації витрат допомагає бізнесу краще розуміти свої фінансові потреби та використовувати ресурси більш ефективно.

В табл. 1.4 узагальнено погляди науковців щодо класифікації витрат господарюючих суб'єктів [65].

Таблиця 1.4

Класифікація витрат у науковій літературі

Ознака класифікації	Автори / науковці	Види витрат
Економічний зміст	Нуреев Р. М., Зайдель Х., Кулішов В. В.	явні (бухгалтерські); неявні (альтернативні, упущена вигода)
Відношення до виробничого процесу	Бланк І. А., Костенко Т. Д., Крушельницька О. В.	виробничі (операційні); невиробничі (позаопераційні)
Спосіб віднесення на собівартість	Грещак М. Г., Осовська Г. В., Завадський Й. С.	прямі; непрямі
Час виникнення	Турило А. М., Кравчук Ю. Б.	поточні; одноразові (капітальні)
Відношення до обсягу виробництва	Шим Дж. К., Бланк І. А.	змінні; постійні
Сфера виникнення	Осовська Г. В., Юшкевич О. О.	виробництво; управління; збут
Роль в управлінні	Шим Дж. К., Глен А. Велш	регульовані; нерегульовані
Економічна доцільність	Цал-Цалко Ю. С., Осовська Г. В.	продуктивні; непродуктивні (втрати)

Усі витрати підприємства за видом діяльності доцільно поділяти на дві основні категорії: витрати, пов'язані зі звичайною діяльністю, та витрати, пов'язані з надзвичайною діяльністю.

Звичайна діяльність охоплює основні види господарської роботи підприємства та операції, що безпосередньо з ними пов'язані.

Витрати, що виникають у процесі звичайної діяльності, класифікують на операційні, інвестиційні та фінансові. Операційна діяльність включає основний вид діяльності підприємства та допоміжні операції, які не належать до інвестиційної або фінансової сфери.

Інвестиційна діяльність охоплює операції з придбання та реалізації необоротних активів, фінансових інвестицій, що не є еквівалентами грошових коштів, а також операції з ліквідації активів, реалізації нематеріальних ресурсів, отримання доходів від безоплатно переданих оборотних активів та переоцінки необоротних активів і фінансових інвестицій.

Фінансова діяльність включає операції, що змінюють обсяг і структуру власного та позикового капіталу підприємства, зокрема: отримані або сплачені дивіденди, доходи і витрати від спільної діяльності, а також інші фінансові результати.

Узагальнюючи сутність та класифікацію доходів і витрат, можна зазначити, що їх систематизація є ключовою передумовою формування достовірних показників фінансових результатів підприємства. Чітке розмежування видів доходів і витрат за економічним змістом, джерелами виникнення та характером здійснення забезпечує прозорість обліку, підвищує аналітичну цінність бухгалтерської інформації та створює основу для ефективного управління ресурсами.

Раціональна класифікація дозволяє не лише правильно відобразити господарські операції, а й своєчасно оцінити вплив різних факторів на фінансовий результат, що є особливо важливим для підприємств аграрного сектору з притаманною їм сезонністю та коливанням доходів і витрат.

1.2. Стан досліджуваності проблеми та наукові напрями її вирішення

У сучасних умовах господарювання проблема формування достовірної та релевантної інформації про доходи й витрати аграрних підприємств набуває особливого значення. Це обумовлено необхідністю збалансувати економічні цілі виробництва з екологічними вимогами та соціальними зобов'язаннями, що є ключовими складовими сталого розвитку. Підприємства рослинницького сектору перебувають під впливом низки факторів - сезонності, природно-кліматичних умов, волатильності ринкових цін, залежності від земельних ресурсів - що формують специфіку побудови їх облікової системи та зумовлюють потребу в її адаптації до принципів сталості.

Актуальність удосконалення обліку доходів і витрат у рослинництві визначається необхідністю забезпечення прозорості використання земельних ресурсів, зниження екологічного навантаження, запровадження ресурсозберігаючих технологій та оцінювання їх впливу на економічні результати. У межах сучасних європейських підходів значну роль відіграє розкриття інформації щодо вуглецевого сліду, водних ресурсів, впливу агрохімікатів та технологій обробітку ґрунту, що має бути інтегровано у систему обліку витрат [71].

Практичний аспект реалізації сталого підходу передбачає виокремлення екологічно орієнтованих витрат (наприклад, витрат на впровадження систем крапельного зрошення, біопрепаратів, мінімального або нульового обробітку ґрунту, агромоніторинг), а також ідентифікацію соціальних витрат, пов'язаних із підтримкою місцевих громад, забезпеченням належних умов праці та інвестиціями у безпеку персоналу. У доходній частині важливо враховувати ефекти від сертифікації за стандартами сталого виробництва (GlobalG.A.P., Organic Standard), премії за

екологічну чистоту продукції, підвищення ринкової вартості за рахунок бренду відповідального виробництва.

Водночас система обліку в багатьох підприємствах рослинницького напрямку має низку недоліків (табл. 1.5). Серед основних: недостатня деталізація аналітичного обліку екологічних та соціальних витрат; відсутність підрозділів обліку, що відображають вплив аграрних технологій на стан ґрунтів; застосування традиційних методів калькулювання, які не враховують зовнішні ефекти та довгострокові екологічні наслідки; низький рівень інтеграції даних агромоніторингу у систему управлінського обліку; обмежене використання елементів екологічного аудиту та інвентаризації викидів та втрачених ресурсів.

Таблиця 1.5

**Недоліки діючої системи обліку доходів і витрат у рослинництві та
напрями їх усунення**

Виявлений недолік	Практичний прояв на підприємстві	Наслідки	Рекомендований напрям удосконалення
Відсутність деталізації екологічних витрат	Екологічні витрати списуються в загальні виробничі або адміністративні	Неможливо визначити ефективність сталих технологій	Введення підрахунку за підстаттями: «екологічний моніторинг», «біопрепарати», «захист ґрунтів», тощо
Неврахування довгострокового впливу на ґрунти	Витрати на відновлення родючості не виділені	Занижена собівартість, погіршення реального стану активів	Формування «ґрунтових резервів» витрат, облік витрат на агротехнічні заходи
Обмежене використання даних агромоніторингу	Дані GPS-трекерів, датчиків вологи, карт врожайності не інтегруються в облік	Неповна інформація для управлінських рішень	Автоматизація обліку, інтеграція з інформаційними системами точного землеробства
Традиційна система калькулювання	Визначення собівартості без урахування екологічних ефектів або втрат	Заниження витрат, неадекватна оцінка рентабельності	Впровадження калькулювання з екологічними коефіцієнтами або "зеленої калькуляції"
Недостатня увага до соціальних витрат	Немає обліку соціальних інвестицій, підтримки громади	Неповне розкриття інформації для звітності	Виділення статей «соціальні витрати», «соціальні інвестиції» в аналітичному обліку

Виявлені недоліки в організації обліку та запропоновані напрями їх усунення свідчать, що підвищення прозорості, деталізації та аналітичності облікової інформації створює основу для формування ефективної системи управління сталим розвитком рослинницького підприємства. Разом із цим удосконалення облікових процедур не лише мінімізує ризики помилок та спотворень, а й відкриває додаткові можливості для генерації економічних вигод. Трансформація підходів до ведення обліку дозволяє не лише точніше оцінювати витрати, пов'язані з екологічними та соціальними аспектами, але й виявляти нові джерела доходів, що виникають у результаті впровадження сталих технологій та практик.

У цьому контексті особливої уваги потребує оцінка додаткових економічних ефектів, які можуть бути отримані підприємством у разі застосування принципів сталого розвитку. Узагальнення таких можливостей наведено у табл. 1.6.

Таблиця 1.6

**Додаткові доходи підприємства рослинницького напрямку у разі
впровадження принципів сталого розвитку**

Джерело доходу	Вид сталого заходу	Приклад	Економічний ефект
Премія за екологічно чисту продукцію	Органічне виробництво	Перехід на органічні добрива й ЗЗР	Підвищення ціни реалізації на 10 - 30 %
Доходи від зменшення втрат	Точне землеробство	GPS-моніторинг, диференційоване внесення добрив	Економія ресурсів 5 - 15%
Дотації та гранти	Екологічні програми	ЄС-програми, держфінансування, проекти з декарбонізації	Додаткове фінансування інвестицій
Підвищення ринкової вартості продукції	Сертифікація сталості	GlobalG.A.P., ISO 14001	Поліпшення репутації, розширення ринків
Доходи від зменшення витрат	Водоощадне зрошення, енергоефективність	Крапельне зрошення, енергоощадні двигуни	Скорочення собівартості 8 - 20 %

Для підвищення ефективності обліку доходів і витрат у контексті сталого розвитку доцільно реалізувати низку заходів. По-перше, розвиток

аналітичного обліку з виокремленням екологічних витрат, що дозволить точніше оцінювати ефективність екологічних практик та коректно формувати собівартість продукції рослинництва.

По-друге, впровадження системи інтегрованої звітності, що поєднує фінансові показники з екологічними та соціальними індикаторами, підвищить інформативність для стейкхолдерів.

По-третє, використання цифрових інструментів - агрогеоінформаційних систем, датчиків моніторингу ґрунтів та врожайності, систем управління технікою - сприятиме підвищенню точності даних та забезпечить можливість їх автоматизованого включення у систему обліку.

По-четверте, удосконалення внутрішнього контролю та проведення регулярних аудитів сталості допоможе визначати відхилення, втрати ресурсів та економічні наслідки недотримання екологічних стандартів.

Отже, впровадження принципів сталого розвитку в облік доходів і витрат аграрного підприємства рослинницького напрямку сприяє підвищенню його конкурентоспроможності, зміцненню довгострокової економічної стабільності та забезпечує раціональне використання природних ресурсів. Така трансформація робить облікову систему не лише інструментом контролю та оцінки результатів діяльності, а й важливим елементом стратегічного управління сталим розвитком підприємства.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства та його облікова політика

Підприємство є потужним гравцем на агропромисловому ринку, що реалізує замкнений цикл виробництва: від культивації до фінальної реалізації та переробки високоякісної овочевої продукції. Організаційна модель у формі товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) забезпечує оперативну гнучкість в ухваленні управлінських рішень, раціональний розподіл відповідальності та високу економічну ефективність у використанні виробничих активів.

Оснoву успіху підприємства становить синергія передових агротехнологій і оптимізованих логістичних ланцюгів у сфері вирощування овочів. Винятковою перевагою підприємства є інтегрований власний комплекс для переробки, який не лише мінімізує витрати на транспортування, але й є фундаментом для підвищення конкурентоспроможності та гарантування стабільно високої якості кінцевого продукту. Дотримання міжнародних стандартів Global GAP та IFS Food є визначальним аспектом господарської діяльності, суворо регламентуючи виробничу безпеку, простежуваність продукції та дієвість систем контролю якості. Продукція компанії затребувана як на внутрішньому українському ринку, так і успішно експортується до країн Західної Європи, що яскраво демонструє її значний експортний потенціал та впевнену позицію на міжнародній аграрній арені. Стратегічний вектор розвитку охоплює інтенсивне розширення зрощуваних угідь, комплексну модернізацію виробничих потужностей і цілеспрямоване просування власних торгових марок. Це свідчить про довгострокову стратегію зростання та

диверсифікацію операційної діяльності.

У сучасних умовах розвитку роздрібно́ї торгівлі ефективність дистрибуції значною мірою визначає конкурентоспроможність виробника та рівень комерційного успіху його продукції. Раціональне поєднання продуктових лінійок із відповідними каналами збуту дає змогу забезпечити оптимальне охоплення цільових сегментів споживачів, підвищити впізнаваність бренду та сформувати стійкі партнерські відносини з мережевими ритейлерами. Важливо враховувати специфіку кожної торговельної мережі – її позиціонування, ціновий сегмент, уподобання покупців та логістичні можливості.

З огляду на зазначене, доцільним є здійснення систематизації напрямів співпраці між окремими товарними брендами («Моркішка», «Fruit Riot», «Мандри», «Хоп і готово», «Daby Lou») підприємства та провідними торговельними мережами України, в яких реалізується продукція підприємства. Такий підхід дозволяє визначити найбільш релевантні канали реалізації для кожної категорії продукції, а також окреслити потенціал для розширення ринкової присутності (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Матриця дистрибуції брендів підприємства у ключових мережах роздрібно́ї торгівлі

Бренд / торгова мережа	Сільпо	Фора	Новус	Мегамаркет	Еко-маркет	Делікат	Окко	Інтерсіті	Метро	МаркетОпт	Оптовичок
Моркішка	+	–	+	–	+	–	+	+	–	–	+
Fruit Riot	+	–	+	+	–	–	+	–	+	–	–
Мандри	+	–	–	–	+	–	+	+	–	+	+
Хоп і готово	+	+	+	–	–	–	–	+	–	+	–
Daby Lou	+	–	+	+	–	+	–	–	+	–	–

Розподіл брендів між торговельними мережами відображає їхнє логічне поєднання за цільовою аудиторією, рівнем попиту та відповідністю формату продажів. Кожен бренд підприємства має власний оптимальний набір каналів

збуту, що забезпечує ефективне охоплення ринку та підвищення комерційної результативності. Така диференціація дозволяє підприємству адаптувати маркетингові стратегії до особливостей мережевого ритейлу та формувати більш збалансовану й конкурентоспроможну систему дистрибуції.

Організаційна модель товариства вибудована на чіткій диференціації функціональних сфер між виробничими, технологічними, фінансово-економічними та управлінськими підрозділами, що створює умови для злагодженої взаємодії всіх елементів та підтримання ефективної системи внутрішнього контролю. Попри притаманну виробничому циклу сезонність, упровадження високотехнологічних систем краплинного зрошення й сучасних агротехнічних рішень істотно мінімізує вплив природно-кліматичної мінливості на результативність виробничих процесів.

У соціально-економічному аспекті підприємство посідає вагомe місце в структурі зайнятості регіону, забезпечуючи роботою понад сотню кваліфікованих працівників. Підприємство активно долучається до місцевих соціальних проєктів та робить суттєвий внесок у формування доходної частини місцевих бюджетів, що свідчить про його значущу роль у забезпеченні сталого економічного розвитку Полтавщини.

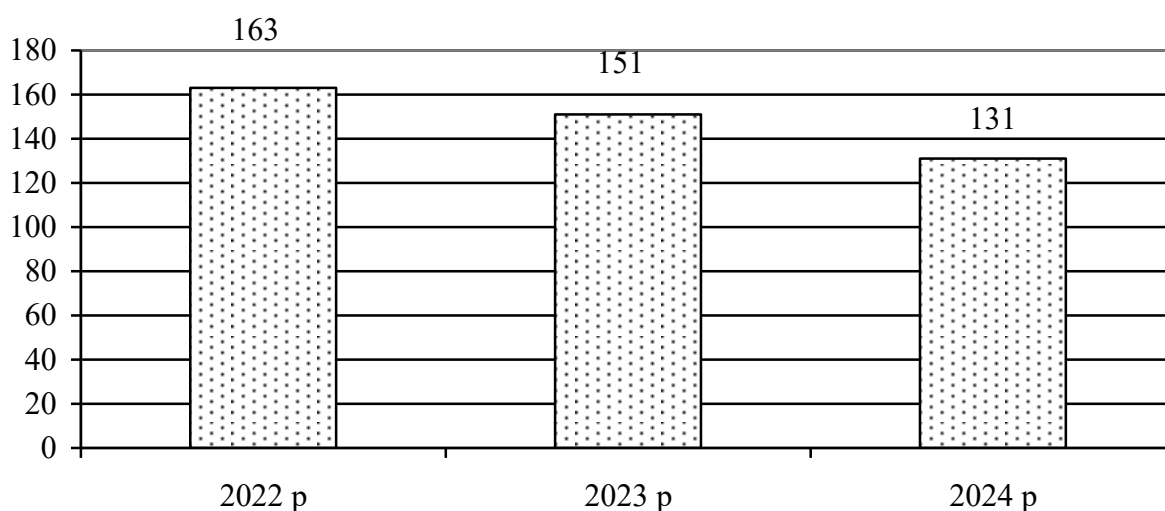

Рис. 2.1. Динаміка середньорічної чисельності працівників підприємства за 2022 - 2024 рр., осіб

Специфіка функціонування підприємства полягає в його

характеристиці як відкритої системи, що демонструє стабільність та здатність до розвитку лише за умов динамічної взаємодії з елементами зовнішнього середовища. Структура системи охоплює суб'єкт і об'єкт управління, між якими підтримується сталий і результативний інформаційний обмін. Постійна циркуляція прямих і зворотних управлінських сигналів забезпечує гнучкість прийняття рішень, адаптацію до змін і підвищення загальної ефективності управління.

Таким чином, сформована в підприємстві модель взаємодії між управлінськими ланками не лише забезпечує стабільність функціонування системи, а й створює умови для оперативного реагування на зміни зовнішнього середовища. Саме здатність швидко обробляти інформацію, ухвалювати зважені рішення та коригувати виробничі напрями дозволяє підприємству своєчасно адаптувати структуру своїх ресурсів. Це особливо помітно при аналізі трансформацій у посівних площах підприємства, що детально відображено у додатку А.

Дані розрахунків засвідчують помітні трансформації у структурі посівних площ підприємства у 2022 - 2024 рр., що відображає адаптацію господарства до мінливої кон'юнктури ринку та внутрішньої виробничої політики. Загальний масив посівів за аналізований період зріс на 156,3 га (на 4,7 %), що відповідає прагненню підприємства до нарощування виробничого потенціалу. Найбільш відчутні зміни відбулися у напрямі високорентабельних культур. Площі під соєю зросли у 2,4 рази (+290,3 га), а під соняшником – на 67,3 % (+468,2 га), що свідчить про орієнтацію підприємства на вигідні та експортноорієнтовані сегменти ринку.

Водночас частка коріандру істотно скоротилась – на 666,8 га (-63,7 %). Попри це, культура має стратегічне значення завдяки поєднанню рентабельності, агротехнічних та екологічних переваг, участі у сівоzmіні та високому експортному потенціалу. Її зниження пов'язане з ускладненням збуту та зменшенням рентабельності. Незначне скорочення зафіксоване також щодо кукурудзи (-9,2 га), що радше свідчить про оптимізацію

виробничої структури.

Певне розширення простежується у нішевих та овочевих культурах: площі картоплі зросли на 60,5 %, а овочів відкритого ґрунту – на 54,9 %. Це вказує на адаптацію виробництва до попиту на локальну продукцію.

Загалом, перерозподіл посівних площ зумовлений прагненням підвищити ефективність виробництва, посилити конкурентоспроможність і мінімізувати ризики. Відповідні тенденції свідчать про послідовний перехід до гнучкої та економічно обґрунтованої структури посівів, що наочно підтверджується динамікою культур, відображеною на рис. 2.2.

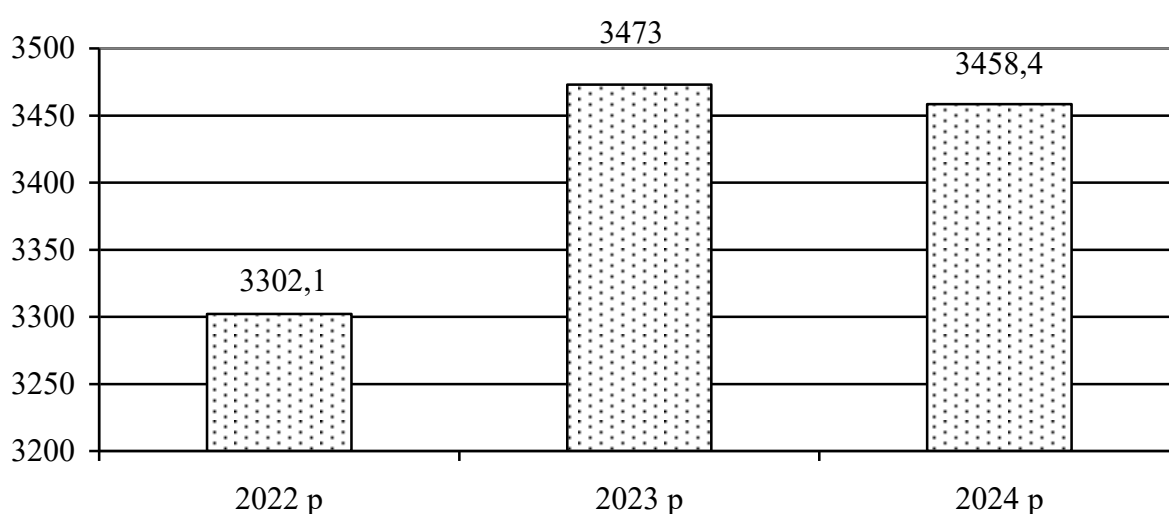

Рис. 2.2. Динаміка посівних площ по основним культурам підприємства за 2022 - 2024 рр., га

Узагальнюючи динаміку трансформації посівних площ, можна стверджувати, що підприємство цілеспрямовано адаптує виробничу структуру до ринкових умов. Водночас результативність такої стратегії значною мірою визначається наявністю необхідного технічного потенціалу. Тому логічним наступним етапом є аналіз забезпеченості підприємства основними засобами та оцінка їх впливу на ефективність виробничої діяльності. Аналіз забезпеченості підприємства основними засобами спрямований на визначення достатності, структури та відповідності техніко-технологічної бази потребам виробництва. Завданням такого дослідження є

оцінка рівня оснащення, оптимальності співвідношення активної й пасивної частин основних фондів, а також встановлення стану їх оновлення та вибуття.

Оцінка ефективності використання основних засобів передбачає аналіз показників фондівіддачі, фондомісткості, рентабельності основних фондів і рентабельності виробничого обладнання. У межах цього визначаються резерви підвищення продуктивності – через модернізацію техніки, раціональне завантаження потужностей та удосконалення організації виробництва.

Таким чином, дослідження забезпеченості та ефективності використання основних засобів дозволяє сформулювати об'єктивну оцінку технічного потенціалу підприємства й обґрунтувати напрями його подальшого розвитку.

Таблиця 2.2

Динаміка забезпеченості та ефективності використання основних засобів підприємства за 2022 - 2024 рр.

Показники	Роки			Відхилення 2024 р. до 2022 р. (+,-)	
	2022	2023	2024	абсолютне	відносне, %
Фондомісткість, грн/грн	1,107	0,863	0,973	-0,134	-12,1
Фондоозброєність, грн/грн	1458,779	1861,159	1778,718	+319,938	+21,9
Фондовіддача, грн/грн	0,903	1,159	1,027	+0,124	+13,7
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства, грн/грн	0,332	0,371	0,278	-0,054	-16,3
Рентабельність основних засобів, %	18,3	48,5	12,9	-5,5	x

Табл. 2.2 ілюструє тенденції зміни основних показників забезпеченості та ефективності використання основних засобів підприємства протягом 2022 - 2024 рр. Аналіз динаміки цих показників дозволяє оцінити рівень технічного оснащення, ефективність використання ресурсів та їх вплив на фінансові результати діяльності. Фондомісткість у 2024 р. знизилася до 0,973 тис. грн на 1 тис. грн виручки проти 1,107 тис. грн у 2022 р., що відповідає

абсолютному зменшенню на 0,134 тис. грн і відносному зниженню на 12,1 %. Така тенденція свідчить про раціоналізацію використання основних фондів та зменшення їх питомих витрат на одиницю продукції, що, у свою чергу, вказує на підвищення економічної ефективності виробничого процесу.

Фондоозброєність зросла на 21,9 % (з 1458,779 до 1778,718 грн на одного працівника), що характеризує підвищення рівня технічного забезпечення персоналу і свідчить про інвестиції в модернізацію основних виробничих фондів. Це позитивна тенденція, що створює передумови для підвищення продуктивності праці та технологічного потенціалу підприємства. Фондовіддача збільшилася з 0,903 до 1,027 (на 13,7 %), що відображає зростання ефективності використання основних засобів у процесі генерування виручки. Підвищення фондовіддачі свідчить про оптимізацію виробничих процесів та досягнення більш високої продуктивності наявного виробничого потенціалу. Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства зменшився з 0,332 до 0,278 (або на 16,3 %), що вказує на певне оновлення основних фондів і зниження частки морально та фізично застарілого обладнання в загальній структурі майна підприємства.

Рентабельність основних виробничих засобів продемонструвала коливання: від 18,3 % у 2022 р. до 48,5 % у 2023 р. із подальшим зниженням до 12,9 % у 2024 р. Такі зміни свідчать про нестабільність прибутковості активів, що може бути зумовлена сезонністю виробництва, коливанням обсягів реалізації продукції та впливом зовнішніх економічних факторів на ефективність використання основних засобів.

Формування доходів і витрат є однією з ключових складових облікової політики підприємства, оскільки саме ці показники визначають фінансовий результат діяльності та забезпечують інформаційну базу для управлінських і стратегічних рішень. Наказ про облікову політику на підприємстві відсутній. Тому нами запропоновано проєкт наказу, що наведено в додатку Б.

При розробленні відповідного розділу наказу про облікову політику підприємства важливо закріпити методологічні підходи до визнання, оцінки

та класифікації доходів і витрат з урахуванням положень НП(С)БО 15 «Дохід» та НП(С)БО 16 «Витрати». Це забезпечує єдність підходів до відображення господарських процесів та підвищує достовірність фінансової звітності [44, 45].

У сфері обліку доходів підприємство визначає, що дохід визнається за умови, коли відсутня невизначеність щодо отримання економічних вигід та забезпечено перехід до покупця ризиків і вигод, пов'язаних із правом власності на продукцію або послугу. Для підвищення інформативності управлінського аналізу в наказі доцільно передбачити класифікацію доходів на операційні, фінансові та інші, а також встановити порядок їхнього документального підтвердження й відображення на рахунках бухгалтерського обліку. Оцінка доходів визначається за вирахуванням податків, наданих знижок та інших відрахувань.

Облік витрат базується на принципі відповідності, згідно з яким витрати визнаються у тому періоді, в якому виникли пов'язані з ними доходи. Наказом визначається склад прямих і непрямих витрат, методика формування виробничої собівартості, а також підходи до розподілу загальновиробничих витрат.

З метою підвищення прозорості облікового процесу доцільним є встановлення бази їх розподілу (наприклад, нормо-години, фонд оплати праці, обсяг виробництва). Окремо визначається порядок віднесення адміністративних та збутових витрат, які не включаються до виробничої собівартості, але формують операційний результат підприємства.

Для підвищення якості облікових процедур важливо закріпити перелік внутрішніх документообігових форм, що забезпечують обґрунтованість визнання доходів і витрат. Доцільно також визначити порядок аналітичного обліку, використання рахунків 9 класу, механізм закриття рахунків наприкінці звітної періоду та формування фінансового результату на рахунку 79 «Фінансові результати».

Таблиця 2.3

**Методологічні аспекти формування доходів і витрат у наказі про
облікову політику**

Елемент методології	Характеристика
Визнання доходів	Перехід ризиків і вигод; впевненість у отриманні економічних вигід; оцінка за вирахуванням знижок та податків
Класифікація доходів	Операційні, фінансові, інші доходи від звичайної діяльності
Визнання витрат	Принцип відповідності; віднесення витрат до відповідних періодів та об'єктів
Класифікація витрат	Прямі, загальновиробничі, адміністративні, витрати на збут, інші
Методи формування собівартості	Позамовний, попередільний, нормативний, попроцесний методи
Розподіл загальновиробничих витрат	Визначення бази розподілу; диференціація постійних і змінних витрат
Аналітичний облік	Використання 9-го класів рахунків; деталізація за статтями
Документальне забезпечення	Визначення переліку первинних документів та відповідальних структурних підрозділів

Узагальнюючи викладене, можна зазначити, що чітке нормативне закріплення порядку визнання, оцінки та класифікації доходів і витрат у наказі про облікову політику забезпечує послідовність облікових процедур, підвищує достовірність фінансової звітності та створює підґрунтя для ефективного управління фінансовими результатами підприємства. Рационально сформована облікова політика сприяє прозорості економічних процесів, зміцненню внутрішнього контролю й підвищенню аналітичних можливостей бухгалтерського обліку.

2.2. Облік доходів та витрат діяльності й відображення в звітності

Документальне забезпечення обліку доходів і витрат на підприємствах рослинництва має низку галузевих особливостей, зумовлених специфікою виробничого циклу, сезонністю виконання робіт, довготривалістю біологічних процесів та необхідністю фіксування значної кількості операцій у полі. Правильно організований документообіг забезпечує достовірність

облікових даних, обґрунтованість формування собівартості продукції та своєчасне визнання доходів. У частині витрат документальне оформлення охоплює всі етапи виробничого процесу - від підготовки ґрунту до збирання врожаю. Основними первинними документами є Наряди на виконання тракторних і сільськогосподарських робіт, Акти на списання насіння та посадкового матеріалу, Акти використання добрив і засобів захисту рослин, Лімітно-забірні картки на відпуск матеріалів, Подорожні листи тракториста-машиніста, Акти на списання пально-мастильних матеріалів, Акти списання біологічних активів або загибелі посівів. Ці документи забезпечують деталізацію прямих витрат за видами культур, площами та етапами технологічного процесу, що є передумовою точного калькулювання витрат.

Важливу роль відіграють документи, що фіксують виконання агротехнічних робіт, адже виробничі операції в рослинництві нерідко виконуються в польових умовах і потребують оперативного контролю. З цією метою застосовуються спеціалізовані журнали обліку робіт у полі, маршрутні листи та внутрішні акти, що підтверджують виконання технологічних операцій. Своєчасне оформлення таких документів забезпечує не лише облік витрат, а й можливість оцінювання ефективності технологічних процесів і трудових ресурсів.

Документальне оформлення доходів підприємства рослинницького напряму ґрунтується на фіксуванні факту отримання та реалізації сільськогосподарської продукції. Підставою для визначення доходів від первісного визнання є Акти приймання продукції рослинництва, які відображають фактичний обсяг зібраного врожаю, а також показники якості та сорту. У разі оприбуткування продукції за справедливою вартістю (відповідно до НП(С)БО 30) оформлюється документальне підтвердження результатів оцінки, що забезпечує прозорість і достовірність облікових даних (табл. 2.4).

Доходи від реалізації формуються на підставі товарно-транспортних накладних, накладних на відвантаження продукції, актів приймання-передачі,

договорів купівлі-продажу, рахунків-фактур та податкових накладних. Усі ці документи забезпечують юридичне та економічне підтвердження переходу права власності на продукцію та дозволяють коректно визначити момент визнання доходу згідно з принципом нарахування.

Таблиця 2.4

Документальне оформлення операцій з доходами та витратами на підприємстві

Вид операції	Назва документа	Призначення
Виконання польових робіт	Наряд на виконання робіт / Подорожній лист тракториста-машиніста	Фіксація виконаних робіт та витраченого часу
Використання насіння, добрив та ЗЗР	Акт списання насіння та посадкового матеріалу / Акт використання добрив і засобів захисту рослин	Документальне підтвердження списання матеріальних ресурсів
Використання ПММ	Акт списання пального / Подорожній лист	Облік витрат пального та мастильних матеріалів
Біологічні активи	Акт списання біологічних активів (загибель посівів)	Фіксація втрат посівів та коригування собівартості
Збирання врожаю	Акт приймання продукції рослинництва	Визначення фактичного обсягу і якості врожаю
Реалізація продукції	Товарно-транспортна накладна, Накладна на відвантаження, Рахунок-фактура	Фіксування переходу права власності та моменту визнання доходу
Контроль внутрішніх операцій	Журнал обліку польових робіт / Внутрішні акти	Контроль за виконанням виробничого процесу та документальною обліковою інформацією

Загалом документальне оформлення доходів і витрат у рослинництві потребує системного підходу, що охоплює чітку регламентацію документообігу, призначення відповідальних осіб за складання та перевірку первинних документів, а також забезпечення контролю за достовірністю інформації на кожному етапі виробничого процесу. Такий підхід сприяє об'єктивності облікових даних, правильності формування собівартості й визначення фінансових результатів, що є ключовим для підвищення ефективності господарської діяльності підприємства.

Для забезпечення системного обліку доходів на підприємстві доцільно розподілити їх за видами діяльності та відповідними рахунками

бухгалтерського обліку. Табл. 2.5 узагальнює характеристику рахунків 70 - 74, що використовуються для обліку доходів від реалізації продукції та послуг, операційних, фінансових та інших надходжень. Вона демонструє призначення кожного рахунка, його сальдо, порядок відображення дебету та кредиту, а також основні особливості обліку. Такий підхід дозволяє забезпечити достовірність облікової інформації та контроль за джерелами доходів підприємства.

Таблиця 2.5

Характеристика рахунків доходів 70 – 74

Рахунок	Призначення	Дебет	Кредит	Особливості
70 «Доходи від реалізації»	Облік доходів від реалізації продукції, робіт і послуг основної діяльності	Списання на рахунок 79	Нарахування доходів	Доходи визнаються за принципом нарахування; враховуються податки, знижки, повернення
71 «Інший операційний дохід»	Облік доходів від операційної діяльності, не пов'язаних із реалізацією			Включає доходи від оренди, штрафи, пені та інші операційні надходження
72 «Дохід від участі в капіталі»	Облік доходів від участі підприємства в капіталі інших організацій			Включає дивіденди та аналогічні доходи від капіталу
73 «Інші фінансові доходи»	Облік доходів від фінансової діяльності			Включає проценти за депозитами, курсові різниці та інші фінансові надходження
74 «Інші доходи»	Облік доходів, що не належать до основної, операційної або фінансової діяльності			Містить одноразові надходження, гранти, компенсації тощо

Для забезпечення системного обліку витрат на підприємстві важливо класифікувати їх за видами діяльності та відповідними рахунками бухгалтерського обліку. Рахунки 90 - 97 дозволяють детально відображати витрати на виробництво, адміністративне управління, збут продукції, фінансову діяльність та інші операційні витрати. Це забезпечує достовірне визначення собівартості продукції, фінансового результату та контроль за використанням ресурсів. Для обліку витрат на підприємстві застосовує рахунки 90 – 97. Характеристика рахунків подано в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Характеристика рахунків витрат 90–97

Рахунок	Призначення	Дебет	Кредит	Особливості
90 «Собівартість реалізації»	Облік фактичних витрат на виробництво та реалізацію продукції, робіт, послуг	Нарахування витрат	Списання на рахунок 79	Визначає собівартість продукції; забезпечує облік прямих витрат
91 «Загальновиробничі витрати»	Облік витрат на організацію виробничого процесу			Містить амортизацію, утримання виробничих приміщень, зарплату допоміжного персоналу
92 «Адміністративні витрати»	Облік витрат на управління підприємством			Включає зарплату адміністративного персоналу, оренду офісів, канцелярські витрати
93 «Витрати на збут»	Облік витрат, пов'язаних із реалізацією продукції			Включає транспорт, рекламу, упаковку, комісії
94 «Інші витрати операційної діяльності»	Облік операційних витрат, не включених до основного виробництва, адміністративних витрат або витрат на збут			Містить витрати, що не належать до основних статей
95 «Фінансові витрати»	Облік витрат фінансової діяльності			Включає відсотки за кредити, банківські комісії, курсові різниці
96 «Втрати від участі в капіталі»	Облік збитків від участі підприємства в капіталі інших організацій			Відображає збитки від участі в капіталі
97 «Інші витрати»	Облік витрат, що не належать до основної, операційної або фінансової діяльності			Включає одноразові витрати, штрафи, санкції тощо

Табл. 2.6 узагальнює основні характеристики рахунків 90–97, що застосовуються для обліку витрат підприємства. Вона демонструє призначення кожного рахунка, його сальдо, порядок відображення дебету та кредиту, а також основні особливості обліку. Такий підхід дозволяє забезпечити деталізацію витрат за видами діяльності та контроль за їх використанням.

Кореспонденцію рахунків з обліку доходів та витрат діяльності досліджуваного підприємств подано в додатку В.

Аналітичний облік доходів спрямований на ідентифікацію джерел формування виручки, оцінку рентабельності окремих культур і визначення найбільш економічно доцільних каналів реалізації. Натомість аналітичний облік витрат дає змогу контролювати ресурси, оптимізувати їх використання, визначати фактичну собівартість продукції та формувати обґрунтовані управлінські рішення щодо планування і бюджетування. Не менш важливим є ведення аналітичних регістрів щодо ПДВ, технічних витрат та витрат за центрами відповідальності, що забезпечує прозорість і контрольованість операцій. Для узагальнення основних напрямів організації аналітичного обліку доходів і витрат на підприємстві у сфері рослинництва доцільно представити їх у табличній формі (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Основні напрями аналітичного обліку доходів і витрат
підприємства**

Напрямок аналітичного обліку	Характеристика напрямку	Аналітична цінність
Облік доходів за видами продукції	Деталізація виручки за культурами (зернові, технічні, овочеві).	Визначення рентабельності культур, оптимізація структури посівів.
Облік витрат за культурами та статтями витрат	Групування витрат за культурами, полями, етапами виробництва.	Формування достовірної собівартості, контроль перевищення витрат.
Облік доходів за каналами реалізації	Поділ доходів на внутрішній ринок, експорт, прямі продажі, посередники.	Оцінка маржинальності каналів збуту, оптимізація логістики.
Облік витрат за центрами відповідальності	Відображення витрат за виробничими підрозділами, технічними службами, адміністративними центрами.	Підвищення контрольованості та відповідальності менеджменту.
Розподіл витрат на постійні та змінні	Класифікація витрат відповідно до НП(С)БО для управлінського аналізу.	Розрахунок точки беззбитковості, аналіз операційного важеля.
Аналітика ПДВ за доходами і витратами	Ведення обліку ПДВ-кредиту та ПДВ-зобов'язань у розрізі культур і контрагентів.	Зниження податкових ризиків, контроль своєчасності реєстрації ПН.
Облік витрат на технічне забезпечення	Деталізація витрат на ремонт, ПММ, амортизацію техніки, агрегати та роботи.	Оцінка технічної ефективності та потреби в оновленні МТП.
Облік витрат на зберігання та доробку	Включення витрат на елеваторні послуги, сушіння, очищення.	Точне визначення виробничої собівартості продукції.

Такий підхід до організації аналітичного обліку забезпечує комплексне охоплення всіх аспектів формування доходів і витрат підприємства, сприяє підвищенню прозорості облікових даних та формує інформаційну базу для стратегічного планування діяльності підприємства.

2.3. Податкові аспекти обліку доходів і витрат суб'єктів господарювання

Фінансові результати операційної діяльності сільськогосподарських підприємств значною мірою залежать від особливостей оподаткування, зокрема від формування податкового кредиту та податкових зобов'язань з податку на додану вартість (ПДВ).

Для підприємства, що здійснює діяльність у сфері рослинництва та є платником ПДВ на загальних підставах, правильне визначення податкових наслідків виникнення витрат і доходів є необхідною умовою достовірності облікових оцінок та формування об'єктивної фінансової звітності.

Витрати операційної діяльності підприємства, пов'язані з придбанням матеріальних ресурсів, засобів захисту рослин, мінеральних добрив, паливно-мастильних матеріалів, виробничих послуг та інших складових виробничого процесу, створюють підстави для виникнення податкового кредиту.

У підприємства право на податковий кредит виникає відповідно до принципу першої події: або на дату оплати товарів та послуг, або на дату фактичного отримання товарів та реєстрації постачальником податкової накладної в ЄРПН.

ПДВ за операційними витратами зменшує податкові зобов'язання підприємства у тому звітному періоді, в якому відбулося документальне підтвердження. Витрати визнаються відповідно до НП(С)БО 16 «Витрати» у момент їх здійснення та використання у виробництві, що забезпечує відповідність між бухгалтерським і податковим обліком без часових

розривів [45].

З урахуванням специфіки рослинництва підприємство стикається з тривалістю виробничого циклу. Витрати накопичуються протягом усього періоду вирощування культур, тоді як податковий кредит за ними визнається незалежно від завершення циклу в тому ж звітному періоді, що дозволяє оптимізувати податкове навантаження в періоди інтенсивних витрат.

Формування доходів від реалізації продукції рослинництва супроводжується виникненням податкових зобов'язань з ПДВ у момент настання першої події: надходження коштів від покупця або відвантаження продукції. Податкові зобов'язання визначаються незалежно від фактичного отримання економічної вигоди та базуються на юридичній сутності господарської операції та реєстрації податкових накладних.

Окрім операційних доходів і витрат, підприємства також здійснює фінансову та інвестиційну діяльність, яка підлягає податковому обліку. До фінансових доходів належать проценти за депозитами, курсові різниці та інші надходження від фінансових операцій, а до фінансових витрат - відсотки за кредитами, банківські комісії та аналогічні витрати.

Інвестиційні доходи включають дивіденди та доходи від участі підприємства в капіталі інших організацій, а інвестиційні витрати - можливі збитки від участі в капіталі чи інвестиційні збитки від фінансових вкладень.

Податкові наслідки таких операцій визначаються відповідно до принципів нарахування доходів та витрат, а також норм податкового законодавства щодо оподаткування прибутку підприємств.

У табл. 2.8 наведено узагальнений порядок відображення ПДВ та податкових наслідків при виникненні витрат і доходів операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства

Податковий кредит формується виключно на підставі юридично підтверджених операцій і є інструментом зниження фіскального навантаження в період витрат.

Таблиця 2.8

Відображення ПДВ та податкових наслідків за видами доходів і витрат на підприємстві

Рахунки бухгалтерського обліку	Момент виникнення ПДВ / податкового наслідку	Джерела документального підтвердження	Особливості обліку
70 «Доходи від реалізації»	ПДВ виникає на дату першої події: надходження коштів або відвантаження продукції	Рахунки-фактури, акти приймання, відомості відвантаження	Податкові зобов'язання формуються незалежно від фактичного надходження коштів
71 «Інший операційний дохід»	На дату отримання доходу або реєстрації податкової накладної	Платіжні документи, договори, податкові накладні	Витрати та доходи узгоджуються з НП(С)БО 16; ПДВ включається до податкових зобов'язань у момент документального підтвердження
73 «Інші фінансові доходи»	На дату нарахування доходу	Банківські виписки, договори, податкові документи	ПДВ не нараховується; доходи відображаються у складі оподаткованого прибутку
72 «Дохід від участі в капіталі»	На дату нарахування доходу або отримання дивідендів	Договори про участь у капіталі, платіжні документи	Не підлягають ПДВ; враховуються при визначенні фінансового результату
90 «Собівартість реалізації», 91 «ЗВВ», 92 «Адміністративні витрати», 94 «Інші витрати операційної діяльності»	Право на податковий кредит виникає на дату оплати або отримання товарів/послуг та реєстрації накладної	Платіжні документи, податкові накладні	Витрати визнаються за НП(С)БО 16; ПДВ включається до податкового кредиту
95 «Фінансові витрати»	Не підлягають ПДВ; враховуються при обчисленні прибутку	Банківські виписки, договори	Витрати списуються на фінансовий результат у період нарахування
96 «Втрати від участі в капіталі»	Не підлягають ПДВ; відображаються у періоді виникнення	Договори участі, платіжні документи	Відображаються на рахунку 79; впливають на фінансовий результат
97 «Інші витрати»	ПДВ враховується за фактом документального підтвердження	Договори, платіжні документи, накладні	Витрати списуються на фінансовий результат у період настання; забезпечує відповідність між обліком і оподаткуванням

Натомість податкові зобов'язання виникають у момент економічного обороту продукції, незалежно від фактичного отримання доходу. Така модель забезпечує прозорість облікових процесів, сприяє стабільності

грошових потоків та підвищує точність оцінки ефективності виробничої діяльності.

Отже, облік на досліджуваному підприємстві чітко розмежовує операційну діяльність, що підлягає ПДВ, та фінансову діяльність, яка не обкладається ПДВ, але впливає на фінансовий результат (податок на прибуток).

Виникнення податкових зобов'язань (ПДВ) або права на податковий кредит відбувається за правилом першої події (надходження коштів або відвантаження/отримання) та обов'язкової реєстрації податкових накладних.

Доходи та витрати від участі в капіталі (рах. 72, 96), інші фінансові доходи (рах. 73) та фінансові витрати (рах. 95) не підлягають ПДВ. Їхнє відображення впливає безпосередньо на фінансовий результат (прибуток або збиток) підприємства.

Усі види доходів і витрат визнаються на підставі належного документального підтвердження та згідно з нормами Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати».

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

3.1. Фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання

Економічна характеристика підприємства передбачає розрахунок ряду показників. Зокрема, майнового стану, ліквідності та платоспроможності, фінансової стійкості тощо. Здійснено оцінку майнового стану підприємства за 2022 – 2024 рр. в табл. 3.1 (додатки Г.1, Д.1, Ж.1).

Таблиця 3.1

Динаміка та структура майна підприємства за 2022 - 2024 рр.

Вид активів	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Зміни (+,-) 2024 р. до 2022 р.		
	сума, тис. грн	у %	сума, тис. грн	у %	сума, тис. грн	у %	суми, тис. грн	частки в.п.	у %
Майно – всього	712951	100,0	804063	100,0	872957	100,0	+160006	х	+22,4
1. Необоротні активи	276406	38,8	375996	46,8	370530	42,5	+94124	+3,7	+34,1
1.1. Основні засоби	237781	33,4	281035	35,0	233012	26,7	-4769	-6,7	-2,0
1.2. Нематеріальні активи	17	0,0	14	0,0	10	0,0	-7	-	-41,2
1.3. Незавершені капітальні інвестиції	33112	4,6	89451	11,1	131927	15,1	+98815	+10,5	в 4 р.б.
1.4. Довгострокові біологічні активи	5496	0,8	5496	0,7	5496	0,6	-	-0,1	х
2. Оборотні активи	436545	61,2	428067	53,2	502427	57,6	+65882	-3,7	+15,1
2.1. Запаси	174088	24,4	198396	24,7	196927	22,6	+22839	-1,9	+13,1
2.1.1. Виробничі запаси	36839	5,2	59406	7,4	28476	3,3	-8363	-1,9	-22,7
2.1.2. Незавершене виробництво	58345	8,2	47798	5,9	94014	10,8	+35669	+2,6	+61,1
2.1.3. Готова продукція і товари	78904	11,1	91192	11,3	74437	8,5	-4467	-2,5	-5,7
2.2. Поточна дебіторська заборгованість	143752	20,2	190587	23,7	260238	29,8	+116486	+9,7	+81,0
2.3. Гроші та їх еквіваленти	1230	0,2	2918	0,4	2596	0,3	+1366	+0,1	в 2,1 р.б.
2.4. Витрати майбутніх періодів	65	0,0	65	0,0	65	0,0	-	-	-
2.5. Інші оборотні активи	35553	5,0	36101	4,5	42601	4,9	+7048	-0,1	+19,8

Отже, за отриманими результатами аналізу майна підприємства за 2022 - 2024 рр., було отримано як позитивні, так і негативні результати.

Серед позитивних аспектів фінансового стану підприємства слід відзначити: зростання загальної вартості майна з 2022 по 2024 рр. на 22,4 % (або 160006 тис. грн), що свідчить про загальне розширення та розвиток підприємства; збільшення незавершених капітальних інвестицій у 4 рази (на 98815 тис. грн), що відображає модернізацію та розширення виробничих потужностей; зростання дебіторської заборгованості на 81 % (116486 тис. грн), що, незважаючи на певні ризики, свідчить про активність господарських операцій; оборотні активи залишаються домінуючими у структурі майна (57 - 67 %), забезпечуючи гнучкість у фінансовому управлінні.

Серед негативних тенденцій варто виділити: зниження частки основних засобів у загальній структурі активів із 33,4 % до 26,7 % та їхньої абсолютної вартості на 4769 тис. грн, що свідчить про фізичне та моральне зношення обладнання; зменшення вартості виробничих запасів на 22,7 % (8663 тис. грн) та готової продукції й товарів на 5,7 % (4467 тис. грн), що вказує на проблеми з виробничим процесом та реалізацією продукції; хоча грошові кошти та їхні еквіваленти зросли у 2,1 рази, їхня абсолютна сума залишилася низькою (на рівні 2596 тис. грн у 2024 р.), що може створювати ризики щодо ліквідності підприємства.

Ключовими атрибутами забезпечення фінансової стійкості суб'єкта господарювання виступають категорії ліквідності та платоспроможності. Ліквідність визначається як функціональна властивість активів швидко трансформуватися у монетарну форму, тоді як платоспроможність відображає наявність адекватного пулу високоліквідних активів, необхідних для покриття короткострокових зобов'язань у визначені терміни.

З метою емпіричної оцінки фінансового стану, динаміка показників ліквідності та платоспроможності підприємства була проаналізована за 2022 - 2024 рр. за даними форми 1 (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Аналіз ліквідності балансу підприємства за 2022 - 2024 рр. (станом на кінець року), тис. грн

Група	Вид оборотних активів / зобов'язань	Роки		
		2022	2023	2024
Групування активів				
A1	Високоліквідні	1230	2918	2596
A2	Середньоліквідні	225609	190587	260238
A3	Низьколіквідні	209706	234562	239593
	Усього	436545	428067	502427
Групування пасивів				
П1	Найбільш термінові	128474	117881	216855
П2	Короткострокові	558941	226443	194846
П3	Довгострокові	4	4	188
	Усього	687419	344328	411889
Надлишок(+) або нестача(-) платіжних засобів				
A1-П1		-127244	-114963	-214259
A2-П2		-333332	-35856	+65392
A3-П3		+209702	+234558	+239405
Усього		-250874	+83739	+90538

Аналіз динаміки ліквідності балансу підприємства показує нерівномірні зміни у співвідношенні оборотних активів і зобов'язань упродовж 2022 - 2024 рр. Високоліквідні кошти після зростання у 2023 р. зменшилися у 2024 р., що може бути наслідком коливань грошових надходжень або перегляду політики управління оборотними ресурсами. Натомість середньоліквідні активи значно збільшилися, передусім за рахунок дебіторської заборгованості чи зростання обороту запасів.

Зростання низьколіквідних активів свідчить про накопичення запасів та повільне перетворення ресурсів у грошові потоки, що підвищує ризики «замороження» частини оборотного капіталу.

Порівняння активів із відповідними групами зобов'язань засвідчує стійкий дефіцит найбільш ліквідних коштів, тобто недостатність їх для оперативного покриття короткострокових боргів (A1-П1). Водночас ситуація у групі A2-П2 у 2024 р. покращилась, що підкреслює підвищення здатності підприємства розраховуватися за поточними зобов'язаннями за рахунок

активів середньої ліквідності. Найкраща тенденція простежується за співвідношенням АЗ-ПЗ, де підприємство демонструє стабільний надлишок ресурсів, що формує основу довгострокової фінансової стійкості.

Отже, підприємство має певні труднощі з оперативною ліквідністю, однак у середній та довгостроковій перспективі його фінансові позиції зміцнюються, що потребує подальшої оптимізації структури короткострокових активів і мінімізації дефіциту найбільш термінових коштів.

Оцінку відносних показників ліквідності та платоспроможності підприємства проведемо в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

**Відносні показники оцінювання ліквідності та платоспроможності
підприємства за 2022 - 2024 рр.**

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення (+,-) 2024 до 2022
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,004	0,009	0,006	+0,002
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,644	0,562	0,638	-0,006
Коефіцієнт загальної ліквідності	1,240	1,243	1,220	-0,02

Згідно даних табл. 3.3 значення коефіцієнта абсолютної ліквідності підвищився з 0,004 до 0,009 це означає, що рівень покриття поточних зобов'язань і забезпечень високоліквідними оборотними активами в 2022 р. становив 0,4 %, а 0,6 % в 2024 р. свідчить про мінімальну частку найбільш ліквідних активів для негайного погашення поточних зобов'язань.

У 2024 р. коефіцієнт швидкої ліквідності знизився на 0,006 і склав 63,8 %, що є нижчим за нормативне значення. Коефіцієнт загальної ліквідності також зазнав незначного зменшення - з 1,240 до 1,220, проте залишається в межах нормативного рівня (1,0) та свідчить про позитивну платоспроможність підприємства.

Оцінка рівня фінансової стійкості є ключовим етапом аналізу діяльності підприємства. В табл. 3.4 наведено оцінку відносних показників фінансової стійкості підприємства.

Таблиця 3.4

**Оцінка відносних показників фінансової стійкості підприємства
за 2022 – 2024 рр.**

Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення (+,-)2024 р. до 2022 р.
Показники структури джерел формування капіталу				
Коефіцієнт автономії	0,506	0,572	0,528	+0,022
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,494	0,428	0,472	-0,022
Коефіцієнт фінансового ризику	0,976	0,749	0,893	-0,083
Коефіцієнт фінансової стабільності	1,025	1,335	1,119	+0,094
Коефіцієнт поточних зобов'язань	1,000	1,000	1,000	-
Показники стану оборотних активів				
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,234	0,182	0,196	-0,038
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами	0,193	0,196	0,180	-0,013
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними коштами	0,485	0,422	0,460	-0,025
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	0,015	0,035	0,029	+0,014
Показники стану основного капіталу				
Коефіцієнт майна виробничого призначення	0,467	0,483	0,407	-0,060
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	0,334	0,350	0,267	-0,067
Коефіцієнт нагромадження амортизації	0,406	0,442	0,560	+0,154
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	1,579	1,138	1,356	-0,223

Аналіз показників структури джерел формування капіталу, стану оборотних активів та основного капіталу підприємства за період 2022 - 2024 рр., наведених у табл. 3.4, свідчить про наявність як позитивних, так і негативних тенденцій у фінансовому стані підприємства. Зокрема, коефіцієнт автономії у 2024 р. становив 0,528, що перевищує нормативне значення ($> 0,5$) і відображає достатній рівень фінансової незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Порівняно з 2022 р. цей показник зріс на 0,022, що є позитивним сигналом. Паралельно коефіцієнт концентрації позикового капіталу зменшився на 0,022 (до 0,472), що також свідчить про зниження частки залучених коштів у структурі капіталу.

Позитивною тенденцією характеризується також коефіцієнт фінансової стабільності, який підвищився з 1,025 у 2022 р. до 1,119 у 2024 р., перевищуючи норматив (> 1) і відображаючи підвищену здатність підприємства виконувати свої зобов'язання за рахунок власного капіталу. Одночасно коефіцієнт фінансового ризику знизився з 0,976 до 0,893, що свідчить про зменшення ймовірності фінансових труднощів, хоча певна залежність від позикових ресурсів зберігається.

Щодо стану оборотних активів, динаміка є неоднозначною. Коефіцієнт маневреності власного капіталу та коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами зменшилися відповідно на 0,038 та 0,013, залишаючись у межах нормативних значень ($> 0,1$), що може свідчити про обмежені можливості підприємства у гнучкому використанні власних фінансових ресурсів.

Коефіцієнт забезпеченості запасів власними коштами нижчий за норматив (0,460 проти 0,5), що вказує на недостатність власних оборотних ресурсів для повного фінансування запасів. Водночас позитивною є динаміка коефіцієнта маневреності власних оборотних коштів, який зріс з 0,015 до 0,029, що свідчить про підвищення гнучкості використання оборотних активів.

Аналіз показників основного капіталу вказує на переважно негативні тенденції. Коефіцієнт майна виробничого призначення знизився з 0,467 до 0,407, а коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні зменшився з 0,334 до 0,267, що відображає скорочення частки активів, безпосередньо залучених у виробничий процес, та можливе старіння основних фондів. Зростання коефіцієнта нагромадження амортизації з 0,406 до 0,560 підтверджує зниження ефективності використання основних засобів. Крім того, коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів зменшився на 0,223, що вказує на зниження мобільності активів підприємства.

Загалом, проведений аналіз свідчить, що підприємство зберігає достатній рівень фінансової стійкості та незалежності, проте стикається з

проблемою зниження ефективності використання основного капіталу та частково оборотних активів.

3.2. Аналіз доходів та витрат суб'єкта господарювання

Для оцінки результативності господарської діяльності підприємства важливим є аналіз складу, динаміки та структури доходів підприємства. Він дозволяє виявити ключові джерела формування виручки, визначити ступінь диверсифікації доходів та простежити вплив окремих видів діяльності на загальний фінансовий результат. З цією метою у табл. 3.5 наведено узагальнену інформацію про доходи підприємства за 2022 - 2024 рр. з визначенням їх змін та структурних пропорцій.

Таблиця 3.5

Динаміка та структура доходів підприємства за 2022 - 2024 рр.

Види доходів	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Зміни (+,-) 2024 р. до 2022 р.		
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	частка в.п.	у %
Чистий дохід від основної операційної діяльності	258399	99,5	461846	99,8	269382	96,5	+10983	-3,0	+4,3
Дохід від іншої операційної діяльності	1004	0,4	780	0,2	9587	3,4	+8583	-3,0	в 9,5 р.б.
Дохід від фінансової діяльності	17	0,0	17	0,0	4	0,0	-13	-	-76,5
Інші види доходу	268	0,1	22	0,0	63	0,0	-205	-0,1	-76,5
Усього доходів	259688	100,0	462665	100,0	279036	100,0	+19348	x	+7,5

Дослідження структури та динаміки доходів підприємства у 2022 - 2024 рр. свідчить про суттєві коливання їх обсягів та зміни у структурних пропорціях. Загальний обсяг доходів підприємства у 2024 р.

становив 279036 тис. грн, що на 19348 тис. грн (+7,5 %) більше порівняно з 2022 р. Таким чином, підприємство у довгостроковому періоді демонструє тенденцію до зростання виручки, попри значні міжрічні коливання.

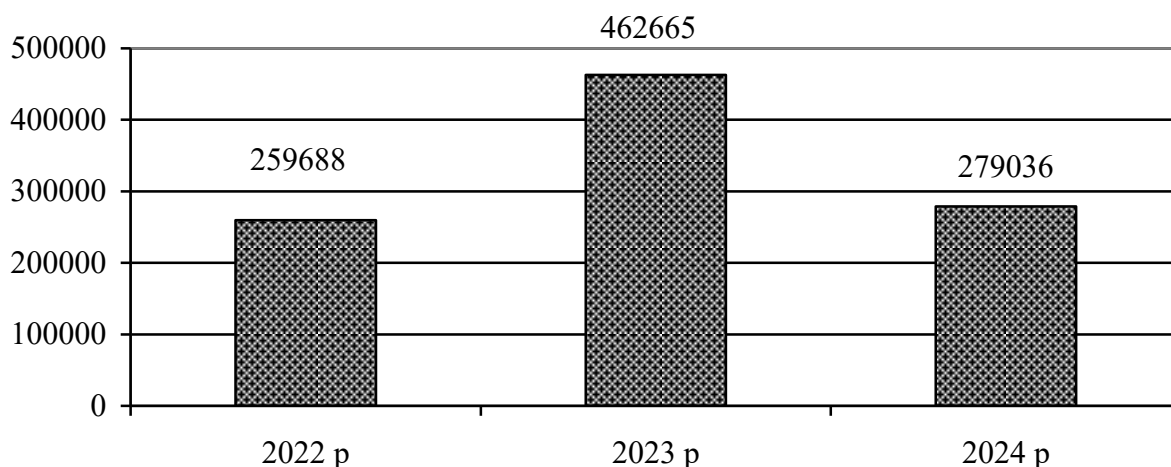

Рис. 3.1. Динаміка ходів підприємства
за 2022 - 2024 рр., тис. грн

Чистий дохід від основної операційної діяльності традиційно формує основну частку загальних доходів підприємства. У 2024 р. його обсяг становив 269382 тис. грн, що перевищує показник 2022 р. на 10983 тис. грн (+4,3 %). Водночас його частка у структурі доходів зменшилася з 99,5 % у 2022 р. до 96,5 % у 2024 р. Це свідчить про певну диверсифікацію джерел доходу, оскільки роль інших його видів поступово посилюється.

Особливо помітною є динаміка доходу від іншої операційної діяльності, який у 2024 р. суттєво зріс - з 1004 тис. грн у 2022 р. до 9587 тис. грн, тобто на 8583 тис. грн (зростання у 9,5 раза). Його частка у загальній сумі доходів збільшилася до 3,4 %. Така зміна може бути пов'язана з розширенням переліку супутніх операцій, реалізацією відходів, отриманням компенсацій, штрафів, інших операційних надходжень тощо.

Фінансові доходи у досліджуваному періоді суттєво скоротилися - з 17 тис. грн у 2022 - 2023 рр. до лише 4 тис. грн у 2024 р. (зменшення на 76,5 %). Зниження цієї категорії свідчить про обмеженість інвестиційної активності

підприємства, зменшення обсягів депозитних відсотків або відсутність доходів від участі в капіталі інших суб'єктів господарювання.

Аналогічною є тенденція за статтею «Інші види доходу»: їх обсяг скоротився з 268 тис. грн у 2022 р. до 63 тис. грн у 2024 р. на 76,5 %), а частка знизилася до майже нульового рівня. Це підтверджує концентрацію підприємства на профільних видах діяльності та зменшення несистемних джерел надходжень. Структурні зміни демонструють, що у 2024 р. відбулося певне зниження залежності підприємства від основної діяльності за рахунок активізації супутніх операцій. Проте темпи зростання доходу від звичайної діяльності залишаються помірними, а фінансові та інші доходи мають спадну динаміку.

Система управління витратами передбачає ряд послідовних етапів, одним з яких є оцінка рівня витрат підприємства. Оцінку рівня витрат за елементами проведемо в табл. 3.6. (за даними додатків Г.2, Д.2, Ж.2).

Таблиця 3.6

Склад, динаміка та структура витрат підприємства за економічними елементами за 2022 - 2024 рр.

Види витрат	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Зміни (+,-) 2024 р. до 2022 р.		
	сума, тис. грн	у % до під-сумку	сума, тис. грн	у % до під-сумку	сума, тис. грн	у % до під-сумку	сума, тис. грн	частка в.п.	у %
Матеріальні затрати	121506	40,2	135715	37,1	97701	32,2	-23805	-8,0	-19,6
Витрати на оплату праці	27494	9,1	28517	7,8	28645	9,4	+1151	+0,3	+4,2
Відрахування на соціальні заходи	5823	1,9	6009	1,6	5933	2,0	+110	+0,1	+1,9
Амортизація	47843	15,8	61951	16,9	74469	24,5	+26626	+8,7	+55,7
Інші операційні витрати	99339	32,9	133303	36,5	96829	31,9	-2510	-1,0	-2,5
Разом	302005	100,0	365495	100,0	303577	100,0	+1572	x	0,5

Сукупні витрати підприємства за 2022 – 2024 рр. збільшилися на 1572

тис. грн (0,5 %), що свідчить про загальну стабілізацію обсягів витрат у 2024 р. порівняно з 2022 р. (рис. 3.2).

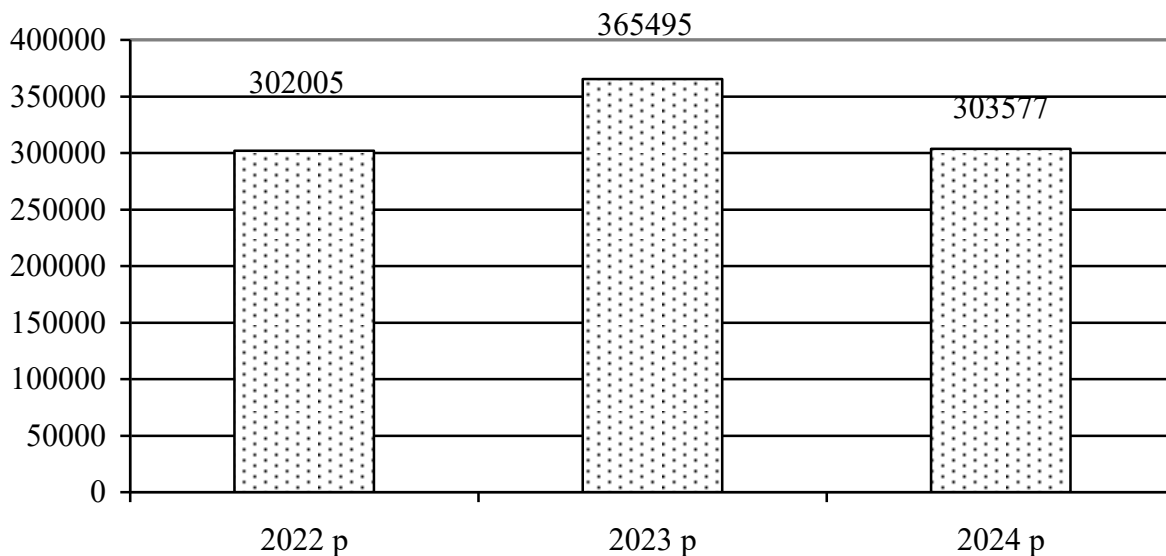

Рис. 3.2. Динаміка витрат підприємства за елементами
за 2022 - 2024 рр., тис. грн

Проте внутрішня структура витрат за елементами зазнала суттєвих змін, що вказує на трансформацію виробничих і фінансових процесів. Матеріальні затрати у 2024 р. становили 97701 тис. грн, що на 23805 тис. грн менше, ніж у 2022 р. (зниження на 19,6 %). Їх частка у загальній структурі витрат зменшилася з 40,2 % до 32,2 %. Це може бути наслідком впровадження ресурсозберігаючих технологій, зміни постачальників або зменшення обсягів виробництва матеріаломісткої продукції.

Витрати на оплату праці підприємства демонструють незначне зростання - з 27494 тис. грн у 2022 р. до 28645 тис. грн у 2024 р. (на 4,2 %). Частка даної статті витрат також дещо підвищилася - з 9,1 % до 9,4 %, що може свідчити про збереження рівня заробітної плати навіть за умов зниження матеріальних витрат або підвищення кваліфікації персоналу. Відрахування на соціальні заходи зросли з 5823 тис. грн до 5933 тис. грн (на 1,9 %), що корелює із тенденцією збільшення витрат на оплату праці. Їх частка у загальній структурі залишається стабільною (близько 2 %).

Амортизаційні відрахування показали найсуттєвіше зростання - на 26626 тис. грн, або 55,7 %, із підвищенням частки у структурі витрат із 15,8 % до 24,5 %. Така динаміка вказує на активне оновлення основних засобів або перегляд строків їх корисного використання, що може бути позитивним сигналом щодо модернізації виробничих потужностей.

Інші операційні витрати скоротилися з 99339 тис. грн до 96829 тис. грн (на 2,5 %), а їх питома вага зменшилась із 32,9 % до 31,9 %. Це свідчить про певну оптимізацію допоміжних або адміністративних витрат.

Отже, попри незначне загальне зростання витрат, у структурі спостерігається зміщення акценту з матеріальних ресурсів на амортизаційні витрати, що може свідчити про оновлення основних засобів та технологічну модернізацію. Зменшення матеріальних і інших операційних витрат вказує на підвищення ефективності використання ресурсів, а стабільність соціальних і трудових витрат - на збереження соціальної стабільності в колективі.

Наступним етапом є оцінка витрат діяльності за 2022 – 2024 рр. за даними форми № 2 (додатки Г.2, Д.2, Ж.2).

Таблиця 3.7

**Склад, динаміка та структура витрат діяльності
за 2022 - 2024 рр.**

Види витрат	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Зміни (+,-) 2024 р. до 2022 р.		
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	частка в.п.	у %
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	214800	89,2	325614	89,5	239359	86,2	+24559	-3,0	+11,4
Адміністративні витрати	6869	2,9	8202	2,3	8326	3,0	+1457	+0,1	+21,2
Витрати на збут	6943	2,9	11105	3,1	13052	4,7	+6109	+1,8	+88,0
Інші операційні витрати	4959	2,1	2199	0,6	955	0,3	-4004	-1,8	-80,7
Втрати від фінансової діяльності	7189	3,0	16672	4,6	16011	5,8	+8822	+2,8	в 2,2 р.б.
Усього витрат	240760	100,0	363792	100,0	277703	100,0	+36943	х	+15,3

Упродовж 2022 - 2024 рр. структура та динаміка витрат підприємства зазнала помітних змін, що відображає як внутрішні тенденції розвитку суб'єкта господарювання, так і вплив зовнішніх економічних факторів. Загальний обсяг витрат діяльності у 2024 р. становив 277703 тис. грн, що перевищує показник 2022 р. на 36943 тис. грн, або на 15,3 %. Водночас, попри загальне зростання витрат, спостерігається певна трансформація їх складу, що свідчить про перерозподіл фінансових ресурсів між окремими напрямками діяльності.

Найбільшу питому вагу у структурі займає собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг). У 2024 р. вона становила 239359 тис. грн, що на 24559 тис. грн більше, ніж у 2022 р. Її частка у загальному обсязі витрат зменшилася з 89,2 % до 86,2 %. Це зниження може бути зумовлене більш ефективним використанням ресурсів, впровадженням технологічних інновацій, а також відносним зростанням інших видів витрат, зокрема адміністративних, збутових та фінансових. Незважаючи на це, виробничі витрати залишаються домінантною складовою, що визначає основну спрямованість діяльності підприємства.

Адміністративні витрати у 2024 р. становили 8326 тис. грн, що на 1457 тис. грн (21,2 %) більше, ніж у 2022 р. Їх частка у загальній структурі витрат є стабільною - близько 3 %, що свідчить про збалансовану політику управління апаратом управління та витратами на забезпечення адміністративних процесів. Зростання цього показника, ймовірно, пов'язане з інфляційними процесами, підвищенням заробітної плати адміністративного персоналу або розширенням управлінських функцій у зв'язку з масштабуванням діяльності.

Витрати на збут демонструють стійку тенденцію до зростання. У 2024 р. їх розмір становив 13052 тис. грн, що на 6109 тис. грн (88 %) перевищує показник 2022 року. Частка витрат на збут підвищилася з 2,9 % до 4,7 %, що свідчить про активізацію маркетингової та логістичної діяльності підприємства, спрямованої на розширення ринків збуту, підвищення

конкурентоспроможності продукції та посилення позицій на ринку. Така тенденція є позитивною в контексті стратегічного розвитку, оскільки інвестиції у збутову сферу зазвичай сприяють зростанню обсягів реалізації у довгостроковій перспективі.

Інші операційні витрати, навпаки, істотно скоротилися - з 4959 тис. грн у 2022 р. до 955 тис. грн у 2024 р., тобто на 80,7 %. Зменшення питомої ваги з 2,1 % до 0,3 % є свідченням ефективнішого управління операційними процесами, зниження частки непродуктивних витрат і посилення внутрішнього контролю за використанням ресурсів. Така тенденція відображає позитивні результати оптимізації господарських витрат і підвищення операційної ефективності підприємства.

Найбільш помітним негативним зрушенням є зростання витрат від фінансової діяльності. У 2024 р. їх обсяг досяг 16011 тис. грн, що більш ніж удвічі перевищує рівень 2022 р. (зростання у 2,2 раза). Частка цих витрат у загальній структурі збільшилася з 3,0 % до 5,8 %. Така тенденція свідчить про посилення боргового навантаження підприємства, збільшення відсоткових платежів за кредитами або виникнення курсових втрат. Вона потребує підвищеної уваги з боку фінансового менеджменту, оскільки тривале зростання фінансових витрат може негативно позначитися на рентабельності та платоспроможності підприємства.

Отже, у 2022 – 2024 рр. підприємство характеризується загальною тенденцією до зростання витрат, що супроводжується їх структурними змінами (рис. 3.3).

Зниження частки собівартості та інших операційних витрат поряд зі зростанням адміністративних, збутових і фінансових витрат свідчить про ускладнення організаційної структури управління, посилення ринкової орієнтації та зростання значення фінансових ризиків у діяльності підприємства. Такі результати вказують на необхідність подальшого вдосконалення системи контролю за фінансовими потоками, підвищення ефективності управління витратами та зміцнення фінансової стійкості.

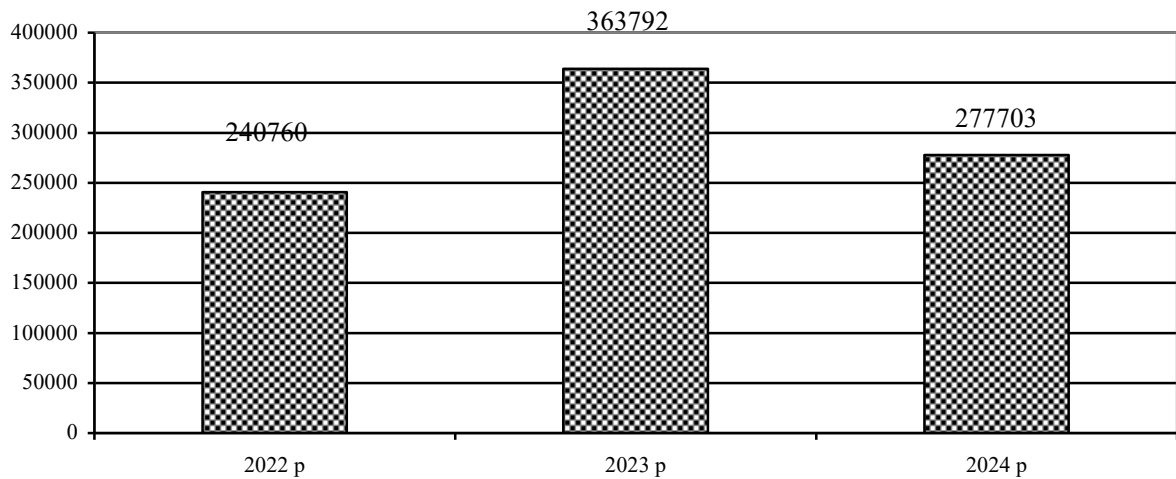

Рис. 3.3. Динаміка витрат діяльності підприємства
за 2022 - 2024 рр., тис. грн

Здійснено оцінку витрат виробництва основних видів культур підприємства за 2022 – 2024 рр. в табл. 3.8.

Таблиця 3.8

**Динаміка та структура витрат на виробництво основної продукції
рослинництва підприємства за 2022 – 2024 рр.**

Культура	прямі матеріальні витрати		прямі витрати на оплату праці		інші прямі та ЗВВ		Всього
	суми, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	у % до підсумку	
А	1	2	3	4	5	6	7
2022 рік							
Кукурудза на зерно	11613,7	44,9	2556,4	30,1	13837,1	39,2	28007,2
Культури плодів	140,2	0,5	51,5	0,6	179,2	0,5	370,9
Боби сої	4127,4	16,0	1833,8	21,6	6548,2	18,6	12509,4
Культури овочі відкритого ґрунту	2930,7	11,3	852,7	10,0	3994,5	11,3	7777,9
Насіння соняшнику	7026,8	27,2	3200,4	37,7	10733,0	30,4	20960,2
Всього:	25838,8	100,0	8494,8	100,0	35292,0	100,0	69625,6
2023 рік							
Картопля	1772,5	1,6	326,9	1,6	1475,3	1,6	3574,7
Боби сої	3945,1	3,6	727,6	3,6	3283,7	3,6	7956,4
Кукурудза на зерно	71315,3	65,7	13153,1	65,7	59357,3	65,7	143825,7
Культури овочі відкритого ґрунту	1917,2	1,8	353,6	1,8	1595,6	1,8	3866,4

Продовж. табл. 3.8

А	1	2	3	4	5	6	7
Насіння соняшнику	29620,8	27,3	5463,1	27,3	24654,1	27,3	59738,0
Всього:	108570,9	100,0	20024,3	100,0	90366,0	100,0	218961,2
2024 рік							
Картопля	7561,8	9,6	2030,5	8,6	1998,3	3,7	11590,6
Культури плодів	226,5	0,3	165,3	0,7	237,5	0,4	629,3
Кукурудза на зерно	50865,0	64,3	12611,2	53,1	33742,8	62,3	97219,0
Боби сої	5400,3	6,8	2385,8	10,1	5195,7	9,6	12981,8
Культури овочеві відкритого ґрунту	2973,4	3,8	1511,2	6,4	1237,5	2,3	5722,1
Насіння соняшнику	12079,7	15,3	5031,8	21,2	11716,4	21,6	28827,9
Всього:	79106,7	100,0	23735,8	100,0	54128,2	100,0	156970,7
Відхилення (+/-) 2024 р до 2022 р.							
тис. грн	+53267,9	х	+15241	х	+18836,2	х	+87345,1
у %	в 3,1 р.б.	х	в 2,8 р.б.	х	+53,4	х	в 2,3 р.б.

Проведений аналіз структури та динаміки виробничих витрат підприємства за період 2022 - 2024 рр. засвідчив істотне зростання як абсолютних, так і відносних показників витрат за всіма основними видами сільськогосподарських культур (рис. 3.4).

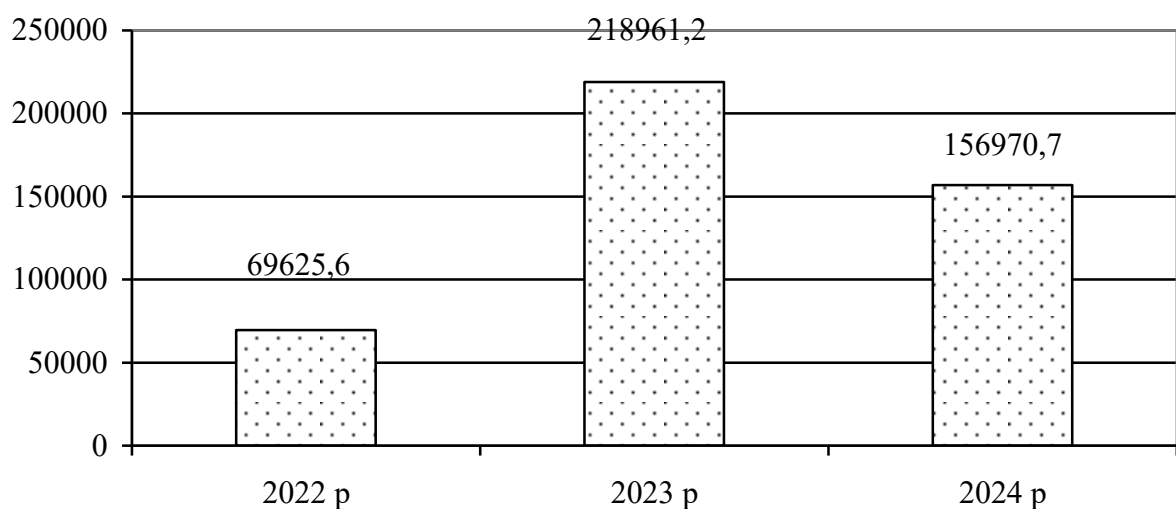

Рис. 3.4. Динаміка витрат виробництва основних видів культур підприємства за 2022 - 2024 рр., тис. грн

Табл. 3.8 відображає динаміку та структуру витрат на виробництво основної продукції рослинництва підприємства за 2022 - 2024 рр., дозволяючи оцінити зміни у пріоритетах виробництва та склад витрат. Загалом спостерігається суттєве зростання абсолютних витрат, що зумовлено збільшенням обсягів виробництва та переорієнтацією посівних площ на високорентабельні культури (рис. 3.5).

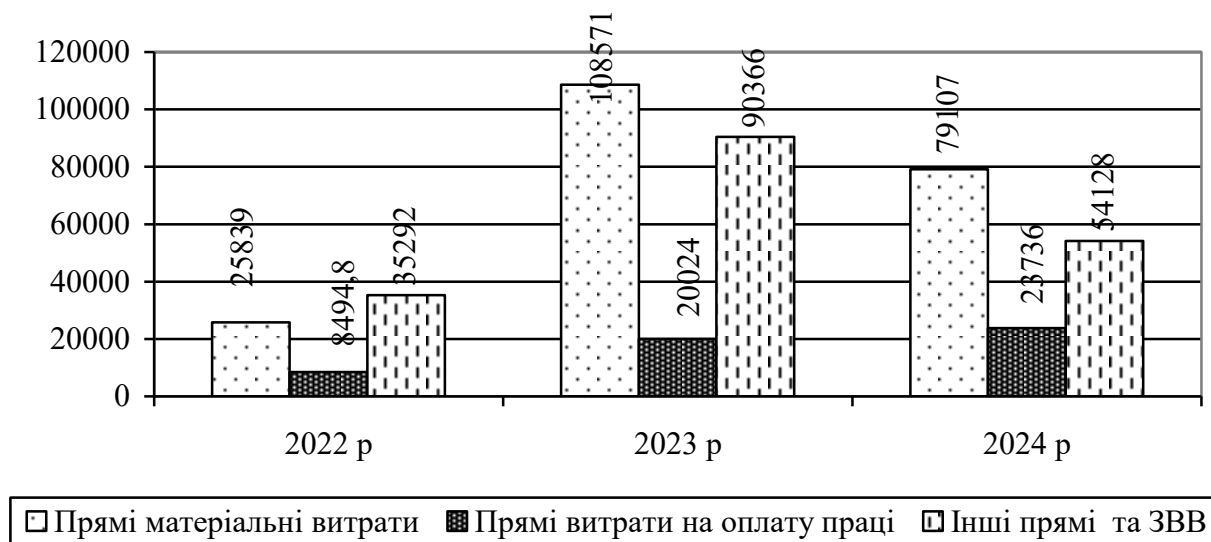

Рис. 3.5. Динаміка прямих витрат виробництва основних видів культур підприємства за 2022 - 2024 рр., тис. грн

У 2022 р. ключовими були кукурудза (44,9 % прямих матеріальних витрат) та насіння соняшнику (27,2 %), що відображає концентрацію ресурсів на основних культурах.

Витрати на оплату праці відповідали внеску культур у загальні витрати: найбільше – на насіння соняшнику (37,7 %) та кукурудзі (30,1 %). У 2023 р. частка витрат на кукурудзу зросла до понад 65 %, тоді як насіння соняшнику залишалося на рівні 27,3 %, що свідчить про концентрацію ресурсів на високорентабельних культурах. У 2024 р. структура витрат стала більш збалансованою: кукурудза – 64,3 %, водночас зросли витрати на картоплю та бобові культури, що демонструє диверсифікацію виробництва. Витрати на насіння соняшнику становили 15,3 % від прямих матеріальних витрат і 21,6 % у категорії «інші прямі та ЗВВ», що відображає оптимізацію

ресурсів.

Порівняно з 2022 р., загальні витрати зросли в 2,3 раза, прямі матеріальні – у 3,1 раза, витрати на оплату праці – у 2,8 раза, інші прямі витрати – на 53,4 %, що відображає нарощування виробництва та інтенсифікацію ресурсів.

Таким чином, динаміка та структура витрат підприємства свідчить про стратегічну концентрацію на ключових культурах при одночасній диверсифікації виробництва та раціоналізації ресурсів, що підвищує економічну стійкість підприємства.

3.3. Аналіз фінансових результатів та шляхи підвищення ефективності функціонування суб'єкта господарювання

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства за період 2022 - 2024 рр. дає змогу оцінити динаміку основних показників ефективності господарської діяльності підприємства, виявити ключові тенденції зміни доходів, витрат і прибутковості (в табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Аналіз фінансових результатів підприємства за 2022 -2024 рр.

Показник	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Зміни 2024 р. до 2022 р.	
	сума, тис. грн	частка, %	сума, тис. грн	частка, %	сума, тис. грн	частка, %	суми, тис. грн	у % до 2022 р.
А	1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	258399	х	461846	х	269382	х	+10983	+4,3
Операційні витрати у тому числі:	233571	100,0	347120	100,0	261692	100,0	+28121	+12,0
а) собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	214800	92,0	325614	93,8	239359	91,5	+24559	+11,4
б) адміністративні витрати	6869	2,9	8202	2,4	8326	3,2	+1457	+21,2
в) витрати на збут	6943	3,0	11105	3,2	13052	5,0	+6109	+88,0

Продовж. табл. 3.9

А	1	2	3	4	5	6	7	8
г) інші операційні витрати	4959	2,1	2199	0,6	955	0,4	-4004	-80,7
Валовий прибуток («-» збиток)	43599	х	136232	х	30023	х	-13576	-31,1
У % до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	х	16,9	х	29,5	х	11,1	х	х
Інші операційні доходи	1004	х	780	х	9587	х	+8583	в 9,5 р.б.
Фінансовий результат від операційно діяльності	25832	х	115506	х	17277	х	-8555	-33,1
Фінансові та інвестиційні доходи	285	х	39	х	67	х	-218	-76,5
Фінансові та інвестиційні витрати	7189	х	16672	х	16011	х	+8822	в 2,2 р.б.
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	18928	х	98873	х	1333	х	-17595	-93,0
Чистий фінансовий результат	18928	х	98873	х	1333	х	-17595	-93,0
У % до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	х	7,3	х	21,4	х	0,5	х	х
У % до валового прибутку	х	43,4	х	72,6	х	4,4	х	х

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства у 2022 - 2024 рр. засвідчує наявність суттєвих коливань у динаміці доходів, витрат та одержаного фінансового результату, що є сигналом нестабільності умов функціонування підприємства та неоднорідності його господарської активності.

Перш за все, слід відзначити відносне збільшення чистого доходу від реалізації на 10983 тис. грн, або 4,3 % у 2024 р. порівняно з 2022 р., що свідчить про розширення обсягів реалізаційної діяльності. Однак позитивна динаміка доходів не супроводжується пропорційним зростанням фінансових результатів: валовий прибуток за цей період, навпаки, скоротився на 13576 тис. грн (на 31,1 %), що спричинено порівняно вищими темпами зростання витрат.

Структура операційних витрат у 2022 - 2024 рр. демонструє зростання їх абсолютної величини на 28121 тис. грн (плюс 12,0 %), що негативно позначилося на фінансовому результаті операційної діяльності. Найбільш відчутним є збільшення витрат на збут – на 6109 тис. грн, або майже 88 %, а також адміністративних витрат на рівні 21,2 %, що свідчить про посилення адміністративно-управлінського навантаження. Одночасно спостерігається суттєве зменшення інших операційних витрат (-80,7 %), що частково компенсує загальне підвищення собівартості реалізованої продукції.

Фінансовий результат від операційної діяльності підприємства знизився на 8555 тис. грн, або 33,1 %, попри зростання інших операційних доходів у 9,5 раза, що свідчить про недостатність доходів вторинного характеру для покриття приросту витрат. Погіршення ситуації значною мірою обумовлене збільшенням фінансових витрат більш як у 2,2 раза, що може бути наслідком кредитного навантаження та використання позикових ресурсів.

У підсумку фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування у 2024 р. зменшився на 17595 тис. грн, тобто на 93 % до рівня 2022 р., а рентабельність реалізації скоротилася з 7,3 % у 2022 р. до 0,5 % у 2024 р. (рис. 3.6).

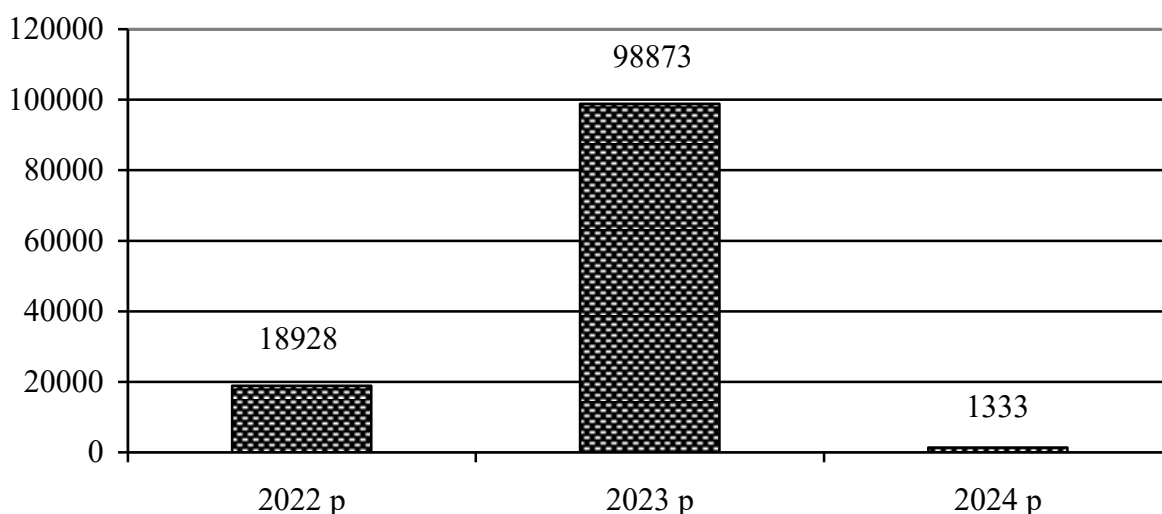

Рис. 3.6. Динаміка чистого фінансового результату підприємства за 2022 - 2024 рр., тис. грн

Такі показники свідчать про критичне зниження прибутковості та високу залежність результатів діяльності від витратного чинника, що вимагає посилення контролю за структурою витрат та удосконалення цінової та виробничої політики підприємства.

Використовуючи метод ланцюгових підстановок, проведемо оцінку впливу факторів на прибуток підприємства. За базовий період приймемо дані 2022 р., а за звітний – дані 2024 р. Вихідні дані подано в додатку К. Визначимо вплив факторів на формування валового прибутку:

$$\Delta \text{ВП} = 30023 - 43599 = -13576 \text{ тис. грн};$$

в тому числі за рахунок факторів:

$$\Delta \text{ВП}_{\text{чд}} = 10983 \text{ тис. грн};$$

$$\Delta \text{ВП}_{\text{с}} = -24559 \text{ тис. грн.}$$

$$\text{Перевірка розрахунку: } 10983 + (-24599) = 13576 \text{ тис. грн.}$$

Позитивний вплив мало збільшення чистого доходу від реалізації продукції (+10983 тис. грн), проте цей ефект був нівельований значним зростанням собівартості реалізованої продукції, що спричинило скорочення валового доходу на 24559 тис. грн. Таким чином, основною причиною скорочення валового прибутку підприємства є перевищення темпів зростання витрат над темпами зростання доходів.

Визначимо вплив факторів на формування фінансового результату операційної діяльності:

$$\Delta \text{ФРОД} = 17277 - 25832 = -8555 \text{ тис. грн};$$

в тому числі за рахунок факторів:

$$\Delta \text{ФРОД}_{\text{ВП}} = -12559 \text{ тис. грн};$$

$$\Delta \text{ФРОД}_{\text{ЮД}} = 6109 \text{ тис. грн};$$

$$\Delta \text{ФРОД}_{\text{АВ}} = 1457 \text{ тис. грн};$$

$$\Delta \text{ФРОД}_{\text{ВЗ}} = -8583 \text{ тис. грн};$$

$$\Delta \text{ФРОД}_{\text{ЮВ}} = 5021 \text{ тис. грн.}$$

$$\text{Перевірка: } (-12559) + 6109 + 1457 + (-8583) + 5021 = -8555 \text{ тис. грн.}$$

Зниження показника на 8555 тис. грн зумовлене насамперед

зменшенням валового прибутку, що спричинило скорочення ФРОД на 12559 тис. грн і скорочення інших операційних витрат призвело до скорочення ФРОД на 8583 тис. грн. Частково негативний ефект було компенсовано за рахунок збільшення інших операційних доходів, за рахунок яких, ФРОД зріс на 6109 тис. грн. Зростання рівня адміністративних та збутових витрат спричинило зростання та зниження ФРОД на 1457 та 8583 тис. грн відповідно. Однак, такі тенденції виявилися недостатнім для забезпечення приросту прибутковості. Отже, зниження ефективності основної діяльності та надмірне зростання витрат стали головними чинниками падіння операційного результату.

Визначимо вплив факторів на формування чистого фінансового результату підприємства:

$$\Delta \text{ФРЗДО} = 1333 - 18928 = -17595 \text{ тис. грн};$$

в тому числі за рахунок факторів:

$$\Delta \text{ФРЗДО}_{\text{ФРОД}} = -8555 \text{ тис. грн};$$

$$\Delta \text{ФРЗДО}_{\text{ДФД}} = -13 \text{ тис. грн};$$

$$\Delta \text{ФРЗДО}_{\text{ДД}} = -205 \text{ тис. грн};$$

$$\Delta \text{ФРЗДО}_{\text{ВФД}} = -8822 \text{ тис. грн.}$$

$$\Delta \text{ФРЗДО}_{\text{ВД}} = 0.$$

$$\text{Перевірка: } (-8555) + (-13) + (-205) + (-8822) = -17595 \text{ тис. грн.}$$

Чистий фінансовий результат (прибуток) підприємства зменшився на 17595 тис. грн, що підтверджує загальну негативну тенденцію у фінансовій динаміці. Основними факторами є скорочення прибутку від операційної діяльності, що спричинило скорочення чистого фінансового результату на 8555 тис. грн, а збільшення фінансових витрат скоротило чистий прибуток на 8822 тис. грн. Незначне зменшення доходів від фінансової і інвестиційної діяльності додатково посилює від'ємне сальдо. Їх вплив 13 та 205 тис. грн відповідно, що свідчить про недостатню ефективність фінансового менеджменту та підвищення боргового навантаження підприємства.

ВИСНОВКИ

Доходи і витрати визначено як ключові елементи, що формують фінансовий результат і відображають ефективність використання економічних ресурсів підприємства. Витрати є грошовим виразом спожитих ресурсів у процесі діяльності, тоді як доходи – це збільшення економічних вигод унаслідок надходження активів або зменшення зобов'язань, що призводить до зростання власного капіталу (крім зростання, пов'язаного із внесками власників).

Підтверджено, що для цілей фінансового обліку доцільною є класифікація за видами діяльності (операційна, фінансова, інвестиційна), що повністю відповідає вимогам НП(С)БО. Проте, з огляду на потреби управлінського обліку, було підкреслено необхідність жорсткого та систематичного поділу витрат на постійні та змінні. Цей поділ (частина якого простежується у Ваших теоретичних матеріалах) є фундаментом для ефективного маржинального аналізу (CVP-аналізу), який дозволяє оперативно визначати точку беззбитковості, планувати обсяги продажів та обґрунтовувати цінову політику.

Дослідження у роботі проводилося на матеріалах сільськогосподарського підприємства. Підприємство формує ефективну та технологічно орієнтовану модель агробізнесу, поєднавши повний виробничий цикл із сучасними стандартами якості та диверсифікованими каналами дистрибуції. Раціональний розподіл функцій, інноваційні агротехнології та стратегічне позиціонування торгових брендів забезпечують підприємству високу конкурентоспроможність на внутрішньому й зовнішніх ринках, створюючи підґрунтя для подальшого стійкого розвитку.

Облік на підприємстві автоматизовано. Для облікового забезпечення використовується програма BAS-Бухгалтерія.

Дослідження підтвердило, що ефективна методика обліку доходів та витрат має ґрунтуватися на системі подвійного запису, що забезпечує

взаємозв'язок між обліковими рахунками (класами 7 і 9) та фінансовою звітністю, гарантуючи достовірність даних.

На основі аналізу організаційно-економічної характеристики підприємства та діючої облікової політики було зроблено висновок про загальну відповідність методики обліку законодавчим вимогам, але виявлено резерви для її удосконалення. Методика обліку доходів та витрат на підприємстві в цілому відповідає вимогам НП(С)БО 15 «Дохід» та НП(С)БО 16 «Витрати», що підтверджується послідовним використанням рахунків класів 7 і 9. Облік ведеться із застосуванням сучасних комп'ютерних систем, що забезпечує своєчасне формування первинних документів та реєстрів.

Оцінка підтвердила чітке дотримання принципу «першої події» для операційних доходів (рахунок 70) і витрат (рахунки 90 - 94), що стосуються об'єктів оподаткування ПДВ. Водночас, було підтверджено, що доходи і витрати від фінансової та інвестиційної діяльності (рахунки 72, 73, 95, 96) коректно виведені з-під об'єкта оподаткування ПДВ, але в повній мірі враховуються при формуванні фінансового результату для цілей податку на прибуток. Незважаючи на загальну коректність фінансового обліку, виявлено, що аналітичний облік витрат, особливо на рівні рахунків 91 «Загальновиробничі витрати» та 92 «Адміністративні витрати», недостатньо деталізований для потреб оперативного управління. Зокрема, у внутрішній звітності підприємства не застосовується систематичний поділ цих статей на постійні та змінні, що ускладнює точне калькулювання собівартості та ефективне бюджетування.

Аналітична частина роботи дозволила оцінити динаміку доходів і витрат та виявити основні фактори, що впливають на формування кінцевого фінансового результату підприємства. Встановлено (наприклад, що доходи від основної діяльності мають позитивну динаміку, проте їхня частка у загальному обсязі доходів знижується на користь інших операційних або фінансових доходів. Це свідчить про необхідність посилення уваги до

основних видів діяльності.

Аналіз структури витрат показав домінуючу частку собівартості реалізованої продукції. Однак, значне зростання (або високий рівень) постійних витрат (адміністративні, фінансові) протягом досліджуваного періоду створює істотний операційний ризик. Збільшення частки постійних витрат підвищує рівень операційного левериджу, що робить прибуток компанії більш чутливим до будь-яких коливань обсягу продажів.

Розрахунок показників рентабельності (продажів, активів, власного капіталу) показав, що (наприклад) чиста рентабельність має тенденцію до зниження. Основними причинами цього є нерівномірне зростання витрат порівняно зі зростанням доходів, а також суттєвий вплив непрямих та фінансових витрат.

Основним резервом підвищення фінансового результату є оптимізація структури витрат за рахунок скорочення питомої ваги постійних витрат, а також підвищення точності калькулювання собівартості для більш обґрунтованого ціноутворення. Це вимагає впровадження внутрішньогосподарського розрахунку за центрами відповідальності.

Таким чином, незважаючи на загальну достовірність обліку фінансових операцій на підприємстві, існує значна потреба у вдосконаленні управлінського аспекту методики обліку доходів і витрат для підвищення контрольованості та обґрунтованості управлінських рішень.

На підставі вище сказаного, підприємству пропонується:

- впровадити облік витрат у розрізі не тільки окремих культур (озима пшениця, кукурудза, соняшник, ріпак) та полів, а деталізувати витрати за технологічними операціями (оранка, внесення добрив, обробка ґрунту, збір урожаю), що дозволить визначати реальну собівартість продукції та підвищить точність управлінських рішень;

- включати до обліку витрати на відновлення родючості ґрунтів, застосування біопрепаратів, ресурсощадні технології (крапельне зрошення, мінімальний обробіток ґрунту). Це дозволить отримати реалістичну

собівартість продукції та оцінити економічну ефективність сталих технологій;

- створити аналітичні рахунки для обліку соціальних інвестицій, витрат на охорону праці та заходи з охорони навколишнього середовища, що забезпечить прозорість і відповідність сучасним стандартам корпоративної соціальної відповідальності;

- розглянути можливість впровадження кола заходів, що забезпечить отримання додаткових доходів у разі впровадження принципів сталого розвитку;

- розробити систему заходів для зниження рівня фінансових витрат;

- посилити систему внутрішньогосподарського контролю на підприємстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артюх-Пасюта О. В., Мілька А. І. Оцінка достовірності інформації у фінансовій звітності підприємства на основі моделей Дж. Монт'є, М. Д. Беніша та М. Л. Роксас. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1525/1467> (дата звернення: 24.10.2025).
2. Бенько В. Облік доходів і витрат з надання послуг в умовах нестабільності. *Вісник економіки*. 2024. № 3. DOI: <https://doi.org/10.35774/> (дата звернення: 21.10.2025).
3. Борняк О. О., Скаско О. І. Сучасні проблеми бухгалтерського обліку фінансових результатів діяльності будівельних підприємств. *Науковий вісник Ужгородського Університету*. 2024. Випуск 1(63). С. 259 – 565. URL: <http://visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/article/view/303501> (дата звернення: 19.03.2025).
4. Брік С. В. Фінансовий облік II : теорія та практика : навч. посіб. Харків : НТУ «ХП», 2023. 123 с.
5. Бурлан С. Оцінка доходів підприємства. *Економіка та суспільство*. 2025. № 73. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-109> (дата звернення: 06.01.2025).
6. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : підручник [3-є видан.] / [за ред. д.е.н., проф. П. О. Куцика; П. О. Куцик, В. І. Бачинський, Р. М. Воронко, О. А. Полянська, С. І. Головацька, М. В. Корягін, К. І. Кузьмінська, М. Ю. Чік]. Львів : Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2023. 308 с.
7. Бухгалтерський облік : навч. посіб. В. М. Краєвський, О. П. Колісник, Н. В. Гуріна та ін. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 388 с.
8. Відповідальна поведінка бізнесу в часи війни в Україні. URL:

<https://tinyurl.com/vdm2fwxh> (дата звернення: 24.10.2025).

9. Волощук Л. О., Апостолова М. О. Підходи до удосконалення інструментів аналізу фінансової ефективності діяльності підприємства. *Перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аудиту, оподаткування та фінансів в умовах євроінтеграції* : тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 22 травня 2023 р. Миколаїв : МНАУ, 2023. С. 145 - 147.

10. Грищук Г. В. Якість витрат на виробництво продукції рослинництва та її вплив на побудову обліку. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ» (економічні науки)* : зб. наук. пр. Харків : НТУ «ХПІ», 2022. № 2. С. 48 - 52. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60808> (дата звернення: 09.10.2025).

11. Гордієнко Н. І. Фінансовий облік : навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і допов. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. 288 с.

12. Губарик О. М., Іванова Д. В. Проблематика обліку і контролю доходів і витрат на малих підприємствах. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія : економіка та управління. 2024. № 11. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-09-01> (дата звернення: 18.06.2025).

13. Діяльність вітчизняних підприємств під час війни в Україні: дослідження реального стану та потреб (липень 2022). Київ : Центр ресурсоефективного та чистого виробництва, 2022. 23 с. URL: http://www.recpc.org/wp-content/uploads/2022/11/National_businesses_during-war_2022.pdf (дата звернення: 24.04.2025).

14. Демчук О. Критичний аналіз дефініції «витрати» в обліковій практиці підприємств агробізнесу в галузі рослинництва. *Галицький економічний вісник*. Тернопіль : ТНТУ, 2023. Том 81. № 2. С. 36 - 48.

15. Домбровська Н. Р. Напрями вдосконалення обліково-аналітичного механізму формування фінансових результатів. *Суспільство в умовах емерджентного розвитку* : монографія ; за ред. канд. екон. наук, доц.

Н. Є. Кульчицької. Чортків: ЗУНУ, 2023. С. 297 - 309.

16. Дрипан В., Шиш А. Посилення ролі бухгалтерського обліку в управлінні фінансово-економічною безпекою суб'єктів господарювання в умовах глобальної нестабільності. *Управління механізмами гарантування фінансово-економічної безпеки соціально-економічних систем різних рівнів функціонування* : Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 26-28 листопада 2025 р.). 2025. С. 86 – 88.

17. Дубініна М. В., Полоз В. Д. Методичні підходи до аналізу фінансових результатів. Матеріали 36-ої студентської науково-теоретичної конференції *«Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу країни»*. Миколаїв. 2024. С. 47 - 49.

18. Задорожний З. В., Муравський В. В., Семанюк В. З., Омецінська І. Я. Управлінський облік : навч. посіб. Тернопіль : ВПЦ «Університетська думка», 2023. 293 с.

19. Зарудна Н. Я., Кундеус О. М., Яковець Т. А. Облік і оподаткування господарських процесів підприємства : навч. посіб. Тернопіль : КРОК, 2024. 430 с.

20. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій № 291 від 30 листопада 1999 р. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>. (дата звернення: 24.10.2025).

21. Карпенко В., Норка А. Операційна діяльність як об'єкт фінансового обліку. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством* : Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, 25 березня 2025 р. Частина 1. Полтавський державний аграрний університет. Полтава, 2025. С. 132 – 134.

22. Коваленко О. В., Татценко В. І. Напрями удосконалення управління прибутковістю підприємства в сучасних умовах. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. Серія :

Економіка та управління підприємствами. 2023. № 2. URL: <http://econvisnyk.dstu.dp.ua/article/view/293599> (дата звернення: 24.10.2025).

23. Ковальчук Т. М., Кузь В. І. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : практикум. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 192 с.

24. Ковтуненко Ю. В., Боярська А. Д., Заплетнюк Д. К. Сучасний підхід до організації обліку доходів і витрат майбутніх періодів в аналізі фінансово-господарської діяльності підприємства. *Економіка і суспільство*. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/128.pdf (дата звернення: 03.02.2025).

25. Козаченко А. Ю. Доходи суб'єктів господарювання : економічна сутність та класифікація. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 6. Т 2. С. 35 - 42. URL: <https://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2022/03/en2021-6-t2-06.pdf> (дата звернення: 01.04.2025).

26. Костякова А. А. Цільовий підхід до класифікації витрат в галузі рослинництва : планування, управління та контроль. *Приазовський економічний вісник*. 2021. Вип. 4 (27). С. 87 - 93.

27. Котляр Д. Напрями трансформації кризи в управлінні прибутковістю вітчизняних підприємств на можливості. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-92> (дата звернення: 24.10.2025).

28. Кривов'язюк О. В. Використання комплексного аналізу стану підприємства в контексті покращення фінансових результатів його діяльності. *Науково-практичні конференції кафедри ПТЛ (Економіка підприємства : теорія та практика : Всеукр. студент. наук.-практ. Інтернет-конф. та Підприємництво та торгівля : сучасний стан і перспективи розвитку (20-21 квітня 2023 р.))*. 2023. С. 47 - 48. URL: <https://konfkafptl.lntu.edu> (дата звернення: 24.10.2025).

29. Кузьменко А. Бізнес у воєнний час: як змінилося законодавство URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/28/684801/> (дата звернення:

[24.10.2025\).](#)

30. Кучеренко Т. Є., Михайловина С. О., Олядвінчук Н. В. Облікове забезпечення витрат і доходів надзвичайних подій. *БізнесІнформ*. Серія : Облік і аудит. 2024. № 9. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-9-328-334> (дата звернення: 03.04.2025).

31. Куцик П. О. Аналітичне забезпечення управління формуванням фінансових результатів суб'єктів бізнесу. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2021. № 62. С. 4 - 11.

32. Куцик П. О., Воронко Р. М., Редченко К. І., Воронко О. С. Аналітичне забезпечення управління формуванням фінансових результатів суб'єктів бізнесу. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2021. № 62. С. 4 - 11.

33. Лобода Н. О., Чабанюк О. М. Бухгалтерський облік : навч. посіб. Київ : Алерта, 2022. 224 с.

34. Ловінська Л. Г., Озеран А. В., Коршикова Р. С. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в умовах воєнного стану в Україні. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 92 – 106.

35. Мавлєва Д., Лиса О. Удосконалення управління фінансовими ресурсами з метою підвищення результативності діяльності підприємства. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-52> (дата звернення: 06.03.2025).

36. Макаренко А. П., Меліхова Т. О., Кутчак Ю. М. Фінансовий облік II : навч. посіб. для здобувачів рівня вищої освіти бакалавра спеціальності 071 «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Оподаткування, облік, контроль в управлінні підприємством». Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 368 с.

37. Мартиненко В., Григоренко О. Аналітична характеристика процесу управління прибутковістю підприємства в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-87> (дата звернення: 24.10.2025).

38. Маргасова В. Г., Вдовенко Н. М. Еволюція наукових поглядів на

облік витрат і контроль собівартості продукції. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 1 (7). С. 69 - 79.

39. Мельник Т. Український бізнес в умовах війни : сучасний стан, проблеми та шляхи їх вирішення. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2023. № 7 (3). URL: <https://doi.org/10.51599/is.2023.07.03.07>. (дата звернення: 24.10.2025).

40. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств : Наказ Міністерства аграрної політики України № 132 від 18 травня 2001 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0132555-01>. (дата звернення: 24.10.2025).

41. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства : Наказ Міністерства аграрної політики України № 635 від 27 липня 2013 р. Міністерство аграрної політики та продовольства України. *Верховна Рада України* URL: <https://tinyurl.com/f4mza44x>. (дата звернення: 24.10.2025).

42. Михайловина С. О., Кучеренко Т. Є., Матрос О. М., Андрусак В. М. Методологічні аспекти обліку виручки за МСФЗ 15 «Дохід від договорів з клієнтами». *Наукові перспективи*. 2023. № 5. С. 428 - 443. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-5\(35\)-428-443](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-5(35)-428-443) (дата звернення: 16.03.2025).

43. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07 лютого 2013 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>. (дата звернення: 24.10.2025).

44. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : Наказ Міністерства фінансів України № 290 від 29 листопада 1999 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>. (дата звернення: 24.10.2025).

45. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : Наказ Міністерства фінансів України № 318 від 31 грудня

1999 р. *Верховна Рада України*. URL: <http://www.zakon.rada.kiev.ua>. (дата звернення: 24.10.2025).

46. Національне положення стандарт бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» : Наказ Міністерства фінансів України № 790 від 18 листопада 2005 р. *Верховна Рада України*. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 24.10.2025).

47. Оляднічук Н. В., Підлубна О. Д. Удосконалення організації обліку і контролю виробництва продукції. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Випуск 6 (23). С. 262 - 268. URL: http://rev.kpu.zp.ua/journals/2020/6_23_ukr/48.pdf (дата звернення: 09.10.2024).

48. Орехова А. І. Організаційні аспекти та проблеми обліку фінансових результатів діяльності підприємств. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2021. № 6 (123). С. 140 - 143.

49. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. Київ : Програма розвитку ООН в Україні, 2024 рік, 86 с. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-smb-2024.pdf> (дата звернення: 24.10.2025).

50. Пака Д., Урсакій Ю. Стратегічне управління підприємством в сучасних умовах *Фінансово-економічний розвиток регіонів : виклик воєнного стану та поствоєнні перспективи* : Матеріали студентської наукової інтернет-конференції, м. Чернівці, 23 листопада 2023 р. Чернівці : ЧТЕІ ДТЕУ, 2023. С. 199 – 200. URL: <https://tinyurl.com/4hhyjmv4> (дата звернення: 24.10.2025).

51. Паниця В., Норка А. Адаптація систем внутрішнього контролю до сучасних економічних викликів. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством* : Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, 25 березня 2025 р. Частина 1. Полтавський державний аграрний університет. Полтава, 2025. С. 263 – 266.

52. Пархоменко С., Гонтовий О., Дрипан В. Контроль доходів та

витрат на сільськогосподарських підприємствах. *Сучасний стан і перспективи вдосконалення практичної підготовки здобувачів вищої освіти факультету обліку та фінансів* : Збірник доповідей науково-практичних конференцій здобувачів вищої освіти за результатами проходження виробничих та технологічних практик. 2025. Випуск 18. Полтава : ПДАУ, 2025. С. 57 – 59.

53. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02 лютого 2010 р. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. (дата звернення: 24.10.2025).

54. Польова О., Томашук І. Облік виробництва і реалізації продукції лісівництва. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-64> (дата звернення: 24.10.2025).

55. Правдюк Н. Л., Коваль Л. В., Коваль О. В. Облікова політика підприємств : навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури»., 2020. 647 с.

56. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність України : Закон України № 996-XIV від 16 липня 1999 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. (дата звернення: 24.10.2025).

57. Прокопович Л. Прогнозування величини доходу від реалізації послуг підприємств транспортної галузі. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-49> (дата звернення: 24.10.2025).

58. Пушкар І. В., Ніколаєва Г. А. Напрями удосконалення обліку фінансових результатів на торговельному підприємстві: методичний аспект *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 22. С. 79 - 82 URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2021/15.pdf (дата звернення: 24.10.2024).

59. Романів Є., Війтович М. Сучасний стан та напрямки удосконалення інформаційної системи в бухгалтерському обліку. *Молодий вчений*. 2023. № 10 (122). С. 229 - 232. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-10-122-45> (дата звернення: 24.10.2025).

60. Рябчук О., Німчук А. Аудит та аналіз доходів і витрат підприємства. *Актуальні питання економічних наук*. 2024. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14754794>. (дата звернення: 14.05.2025).

61. Свиноус І. В., Свиноус Н. І., Присяжнюк Н. М., Рудич О. О., Гаврик О. Ю. Проблеми оцінки діяльності сільськогосподарських підприємств з використанням міжнародних стандартів фінансової звітності. *Агросвіт*. 2022. № 7 - 8. С. 30 - 35. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/7-8_2022/5.pdf (дата звернення: 24.05.2025).

62. Скрипник С. В., Франчук І. Б., Шепель І. В. Особливості автоматизації обліку підприємств у сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2020. № 10. С. 39 – 45. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.10.39. (дата звернення: 24.10.2025).

63. Скрипник, С., Костенко, Ю., Курей, О. Управлінський облік на підприємствах України в умовах кризових явищ. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-32> (дата звернення: 12.10.2024).

64. Степанов В. О. Теоретичні засади управління збутом продукції аграрних підприємств. *Управління розвитком соціально-економічних систем* : Матеріали VII Міжнародної науковопрактичної конференції (м. Харків, 20 - 21 квітня 2023 року). Харків : ДБТУ, 2023. С. 452 - 455.

65. Степаненко О. Класифікація доходів і витрат для потреб обліку та управління. *Інфраструктура ринку*. 2024. Випуск 79. DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure79-12> (дата звернення: 24.05.2025).

66. Сторожук В. Л., Здирко Н. Г. Облік виробництва продукції рослинництва. *Проблеми та перспективи розвитку економіки : світові та національні аспекти*: Збірник матеріалів Міжнародної наукової-практичної конференції, 18 листопада 2022 року. Одеса, ОДАУ. 2022. 386 - 390. URL: <https://osau.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/Zbirnyk-20222-4524.pdf#page=386> (дата звернення: 12.10.2024).

67. Томчук О., Долінська С., Кабачій Б. Фінансовий аналіз

інвестиційної та інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств : шляхи удосконалення. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-70> (дата звернення: 24.10.2025).

68. Управлінський облік : навч. посіб. / за ред. Ю. А. Маначинської. Чернівці, 2022. 230 с.

69. Управлінський облік : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. Плаксієнко В. Я., Яловега Л. В., Лега О. В., Прийдак Т. Б., Мокієнко Т. В., Канцедаль Н. А.; за заг. ред. Плаксієнка В. Я. Полтава : ПП «Астроя», 2018. 250 с.

70. Фатенок-Ткачук А. О. Фінансовий облік за НП(С)БО : конспект лекцій / Алла Олександрівна Фатенок-Ткачук. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 240 с.

71. Чернищенко О. І., Кобелєва Т. О., Перерва П. Г. Удосконалення практики управління витратами. *Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту підприємств України*: зб. матеріалів міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених (17 листопада 2023 р.) / Харків. нац. автомобільно-дорожн. унт. Харків: ХНАДУ, 2023. 597 с. URL: <https://tinyurl.com/mrr6dxru> (дата звернення: 24.10.2025).

72. Шиш А. М. Роль бухгалтерського обліку у фінансовій стійкості підприємства : стратегічне планування та аналіз фінансових показників. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2023. № 1. URL: <https://doi.org/10.57125/econp.2023.12.29.05> (дата звернення: 15.03.2025).

73. Язлюк Б. О., Волошина В. В. Організація обліку витрат операційної діяльності в умовах комплексної автоматизації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. URL: <https://tinyurl.com/mwc4kxfd> (дата звернення: 12.10.2025).

Додатки